

Dokument nr. 5

(2001–2002)

**Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning
om virksomheten i tiden 1. januar – 31. desember 2001.**

REGISTER

	Side
Innledning	5
Generelle spørsmål	6
Saker behandlet av ombudsmannen	12
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	12
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	12
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering, tilbakeføring i grad	14
Diverse tjenestlige anliggender	14
Verve og kvinnelige soldater	15
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av materiell	15
Underbringelse, transport, forlegningsforhold, hjemmeboerstatus	15
Kosthold	16
Tjenesteforhold, sikkerhetsklarering, tjenestebevis	16
Permisjoner	17
Tillitsmannsordningen	17
Godtgjørelser – økonomiske forhold	17
Sykesaker	18
Sosiale saker	18
Forsvarets skolevirksomhet	20
Befalssaker	22
Sivilt personell	24
Befaringer og informasjonsbesøk	31
Vedlegg/instruks	34

Dokument nr. 5

(2001–2002)

Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar – 31. desember 2001.

Til Stortinget:

INNLEDNING

Etter vedtak i Stortinget høsten 1997 består ombudsmannsnemnda i perioden 1. januar 1998 - 31. desember 2001 av:

Ombudsmann Per A. Utsi, Oslo
Ingeborg Botnen, Rjukan
Dagfinn Hjertenes, Florø
Brit Hoel, Arendal
Karen Margrethe Mjelde, Sandnes
Ivar Skjerve, Steinkjer
Inge Wold, Råde

Ombudsmannsnemnda har i 2001 holdt møter slik:

26. februar
2. april
13. juni
10. oktober
29. november

I tillegg har nemnda i 2001 foretatt befaringer ved militære tjenestesteder slik:

1. Bardufoss hovedflystasjon
2. 6.divisjon, Heggelia
3. Setermoen garnison
4. Heggelia garnison

5. Trenregimentet, Sessvollmoen
6. HM Kongens garde, Oslo
7. SDS/BSMA, Horten
8. Krigsskolen, Linderud

Det vises til nemndas rapport fra befaringene senere i denne innberetning.

Etter innbydelse fra FN-veteranenes landsforbund og Jegerkorpset Akershus regiment (JAR) gjennomførte nemnda et informasjonsbesøk ved Krigsinvalidehjemmet Bæreia ved Kongsvinger. Nemndas rapport fra besøket er inntatt sammen med befaringsrapportene.

Nemnda har i år som tidligere vært representert på Landskonferansen for tillitsvalgte i Forsvaret. Ombudsmannen og avdelingsdirektøren har som vanlig gitt orientering om ombudsmannsordningen ved mange av de kurs for tillitsvalgte som er avholdt ved forskjellige avdelinger – til sammen 38 kurs. Orienteringer om ombudsmannsordningen overfor befall har i 2001 funnet sted ved orientering i enkelte møter med personellorganisasjonenes representanter under nemndas befaringer. Ombudsmannen har dessuten forelest om ombudsmannsordningen ved Befalsskolen for Marinen (BSMA) Horten og for militærpolitibefall på kurs avholdt ved Luftforsvarets skoler, Stavern.

GENERELLE SPØRSMÅL

Klagesaker

Som det vil fremgå av innberetningens omtale av enkelte individuelle klagesaker har Ombudsmannen i 2001 behandlet i alt 87 klagesaker mot 83 saker året før.

Som tidligere år har Ombudsmannens kontor også i 2001 kunnet løse et stort antall tvistesaker ved uformell kontakt med partene uten at ordinær saksregistrering har funnet sted. En nærmere gjennomgang av klagesakene som er avsluttet i 2001 viser at avgjørelsen er endret i favør av klageren i 40% av klagetilfellene. Medholdsandelen ligger noe over gjennomsnittet for de senere år.

Nemnda finner særlig å bemerke at det i gruppen «sosiale saker» som omfatter botillegg og andre former for sosiale stønader fortsatt er et lavt antall klagesaker.

I 10-årsperioden 1992–2001 er andelen av det totale antall soldatklagesaker i denne gruppen gått ned fra ca. 40% til ca 12%. Årsaken til dette antas å ligge i at mannskaper som har forsørgeransvar som regel søkes plassert i tjeneste nærmest mulig hjemstedet, og at reglene i de senere år er bedre tilpasset soldatenes faktiske sosiale problemer. Denne positive utvikling antas også å ha sin forklaring i at de avdelingsvise velferdskontorer sammen med Velferdsavdelingen i FO utøver et godt og betryggende skjønnet ved behandlingen av mannskapenes sosiale problemer.

Også i 2001 har Ombudsmannens kontor mottatt et stort antall klager og henvendelser fra mannskapene vedrørende stor tjeneste- og vaktbelastning.

Det mottas også henvendelser fra soldatenes foreldre og pårørende omkring slike forhold.

Nemnda viser i denne sammenheng til det som er uttalt under avsnittet om «temporær underbemanning» senere i denne beretning.

Også i 2001 utgjør klager vedrørende fritak for militærtjeneste og utsettelse med førstegangstjeneste eller repetisjonstjeneste en hovedgruppe blant soldatklagene.

Antallet klager fra befalskorpset har de senere år ligget mellom 20 og 30 klager pr. år. I 2001 mottok Ombudsmannen kun 17 registrerte klager fra befalet. Det reduserte antall må antas å bero på tilfeldigheter.

Nemnda har med tilfredshet merket seg at omstillingen og nedbemanningen i Forsvaret hittil har foregått i en positiv atmosfære uten å ha medført økende antall klagesaker. Det er heller ingen stor øk-

ning i antallet klager fra det sivile personell i Forsvaret.

Disiplinærsituasjonen

Det totale antall refselsener gikk i perioden 1988–99 tilbake fra 11239 til 2529 refselsener.

I 2000 er refselsesantallet gått ytterligere tilbake.

Av Generaladvokatens statistikk fremgår at det samlede antall refselsener i 2000 var 2399 – en reduksjon på 5 % i forhold til 1999. Vurderes refselsesantallet i forhold til antallet soldatårsverk finner man en mer korrekt målestokk for refselseshyppigheten i Forsvaret.

Denne viser at det i 1988 ble ilagt 0,51 refselsener pr. soldatårsverk mot kun 0,14 refselsener pr. soldatårsverk i 1999 og 0,15 i 2000. En tilsvarende oversikt over refselsesantallet i 2001 vil først foreligge senere dette år.

Statistikken for 2000 viser at det i forhold til 1999 er en mindre økning i antallet refselsener i både Sjøforsvaret og Luftforsvaret og fellesinstitusjonene.

Denne økning blir imidlertid mer enn oppveiet av en klar nedgang i antallet refselsener ved Hærens avdelinger.

Ulovlig fravær er den vanligste overtredelse. I 2000 utgjorde 38,9 % av overtredelsene ulovlig fravær mot 30,9 % året før. Brudd på rusmiddelreglene økte fra 15,7 % i 1999 til 19,1 % i 2000. «Brudd på tjenesteplikter» er fortsatt en stor gruppe blant de registrerte refselsener, men synes å ha en synkende andel av det totale antall refselsener. Bot er fortsatt det desidert mest brukte refselsesmiddel idet ca. 78 % av refselsene i 2000 ble avgjort med bot.

Refselsesmidlet «frihetsinnskrenkning» ble brukt i 6,4 % av tilfellene, mens arrest kun ble anvendt i 4 % av tilfellene. 5,3 % av refselsene er avgjort med refselsesmidlet «irettesettelse». Klagehyppigheten til 1. klageinstans økte fra 9,7 % i 1999 til 11,3 % i 2000.

Forsvarets bekjempelse av narkotikaproblemet ved militæravdelingene

Nemnda har de senere år funnet grunn til å påpeke behovet for effektivisering av Forsvarets innsats mot narkotikabruk blant Forsvarets personell.

Statistikken for narkogruppenes virksomhet de tre siste år viser følgende utvikling:

	1999	2000	2001
Justissaker (politianmeldt)	1 156	1 295	1 087
Beslag – narkotika	298	394	346
Hundekontroll/inspeksjoner	383	369	359

Narko-Nord har rapportert om en nedgang på ca. 30% fra 2000 til 2001 både når det gjelder justissaker og antallet narkobeslag. Gruppen begrunner det reduserte antall bl.a. slik:

«De fleste avdelinger benytter ordningen med Urinprøve-kontrakter. Dette er kontrakter som den enkelte avdelingssjef inngår med den enkelte som selv har uttalt at man har problemer med stoff, eller de som er avslørt og som man har vurdert å tilby fortsettelse av førstegangstjenesten. Kontraktene er ofte grunnen for at personer ikke faller tilbake til misbruket siden de nytter kontrakten som et påskudd overfor kamerater for ikke å bruke stoff når dette blir tilbudt.

Narkotikagruppen flyttet inn i nye lokaler i mars 2001. Flytting har lagt beslag på en del personellressurser både under selve flyttingen og ifm montering av utstyr.

De to etterforskerne med lengst erfaring har gått over i andre stillinger i Forsvaret. Dette har klart påvirket gruppens avdekkingssevne.

En hundefører har vært ute av tjenesten i 3 måneder grunnet utdanning.»

Om narkotikasituasjonen generelt innen Forsvaret i Nord-Norge uttaler gruppen bl.a. følgende:

«Kompleksiteten i narkotikasakene i Forsvaret er større enn tidligere. Vi ser at personellet som blir etterforsket befatter seg med flere typer narkotika, og terskelen for å prøve nye ting synes å ha blitt lavere.

Det synes å være en økt frykt blant soldater for det å stå frem og fortelle om narkotikabruk blant medsoldater. Trusler om vold hindrer at narkotikamisbruk blir rapportert.

Motestoffet GHB er også i 2001 nevnt i flere saker narkotikagruppen har etterforsket. Ecstasy og amfetamin har ytterligere befestet sin rolle i ungdomsmiljøer.

Bruk av narkotika blant vernepliktige soldater skjer både hjemme ifm permisjon og i området ved tjenestestedet.

Etterforskning av narkotikasaker i Forsvaret har ført til avdekking av flere større sivile narkotikasaker. Forsvarets narkotikagruppe Nord synes å ha et godt samarbeid med politikammer i landsdelen og Toll- og avgiftsdirektoratet.

Narkotikaproblematikken blir prioritert ute ved avdelingene, og de fleste militære ledere gjør en betydelig innsats for å holde bruken av narkotika vekk fra egen avdeling.

Trass i en nedgang av antall justissaker og beslag i landsdelen, så synes ikke det å gi et representativt bilde av narkotikaproblematikken i Forsvaret i landsdelen.

Det er et stort antall vernepliktige soldater som trapper ned sitt bruk, eller slutter helt å bruke narkotika i løpet av førstegangstjenesten. I så måte spiller Forsvaret en viktig rolle i det å formidle riktige holdninger til narkotika.»

Narkotikagruppe Sør melder om en viss økning i antall justissaker i 2001 i forhold til 2000. Gruppen uttaler bl.a. følgende om virksomheten i 2001:

«Gruppen har i løpet av 2001 tilstrebet å få en strafferettslig avgjørelse på de straffbare forhold, samme dag som forholdet blir oppdaget. Dette lar seg gjennomføre i de fleste saker, der påtalemyndigheten kan avgjøre ved å ilegge forelegg. Fordelen med rask saksbehandling er at gjerningsmannen vil føle at samfunnets reaksjon kommer som direkte følge av lovbruddet, det øvrige personellet vil erfare at handlingen er uakseptabel og avdelingen vil ha et avklart forhold med tanke på å vurdere sikkerhetsmessige og miljømessige tiltak. Basert på erfaringer fra år 2001 vil gruppen satse på å øke oppdagelsesfaren og å øke anstrengelsene til potensielle gjerningsmenn, samt å gjennomføre rask saksbehandling når straffbar handling er oppdaget.

Den statistiske tendensen utover 1990-tallet og frem til år 2002 er at gruppen får et høyere antall justissaker fra år til år. Dette er et uttrykk for at gruppen stadig blir mer effektiv, snarere enn at det totale misbruket øker. Vi har ikke hatt mulighet for å måle eventuelle mørketall i samme tidsrom. Gruppen har en oppfatning av at tilgangen på narkotika i samfunnet er god over alt og at prisnivået er stabilt. Gruppen har en oppfatning av at det hersker en ufarliggjøring av cannabis og sentralstimulerende stoffer i samfunnet, noe mange av de unge menneskene som kommer til Forsvaret gir uttrykk for. Vi har en klar oppfatning av at de militære personer som oppdages i forbindelse med narkotikalovbrudd, i hovedsak allerede har debutert og utviklet en vane før de kommer inn i Forsvaret. En vane de velger å fortsette med.»

Nemnda forutsetter at den bedrede ressurstilgang for bekjempelse av narkoproblemene i Forsvaret holdes vedlike. Utviklingen synes å gå i retning av en generelt mer liberal holdning til narkotikabruk blant ungdom i vårt samfunn. Nemnda understreker derfor behovet for en bredt anlagt bekjempelse av narkotikaproblemet i Forsvaret.

Velferdstjenesten

Ombudsmannnemnda har over flere år vært opptatt av å sikre våre militære mannskaper et mest mulig likeverdig velferdstilbud.

Nemnda anser velferdstjenesten som svært viktig for mannskapenes trivsel og effektivitet i tjenesten.

Innføringen av systemet med differensierte minimumssatser til velferdsformål mener nemnda er et viktig bidrag til sikring av et mest mulig likeverdig velferdstilbud. De differensierte minimumssatser er basert på avdelingenes beliggenhet, størrelse og standard.

Imidlertid er nemnda gjort kjent med at Forsvarssjefens iverksettelsesdirektiv for innføring av slike minimumssatser bare i begrenset utstrekning blir etterlevet av militæravdelingene. Dette gjelder særlig for avdelinger i Hæren og Luftforsvaret.

Den manglende etterlevelse av direktivet medfører derfor at den tilsiktede likebehandling av soldate-

ne ikke oppnås. Årsrapporten for Forsvarets Velferdstjeneste viser at en rekke avdelinger, særlig i Hæren og Luftforsvaret, anvender et betydelig lavere beløp pr. tjenestegjørende dag enn minimumssatsene skulle tilsi. Nemnda vil understreke at systemets forutsetning er at avdelingssjefene skal tildele sin velferdsavdeling et beløp som ikke ligger under de oppsatte minimumssatser.

Saken ble tatt opp i fjorårets melding fra nemnda til Stortinget, hvoretter Forsvarskomiteen i Inst. S. nr. 315 (2000–2001) anmodet Forsvarsdepartementet om å «sørge for at direktivet blir etterlevd».

Nemnda er ikke kjent med hvilke tiltak komiteens anmodning har medført, men har fått opplyst fra ansvarlige for velferdstjenesten at det i 2001 synes å ha funnet sted en viss utvikling i positiv retning. Det er imidlertid fortsatt en lang rekke avdelinger i Hæren og Luftforsvaret som ikke oppfyller minimumssatsene eller som unnlater å rapportere om sine budsjetteringer til velferdsformål.

Nemnda finner igjen å måtte minne om at Stortingets samlede bevilgninger til forsvarsformål forutsetter at velferdstjenesten ved avdelingene tildeles midler etter et saklig behov hvorav minimumssatsene skal danne en nedre grense.

Nemnda er kjent med at Personellstaben i FO i sin rapport til Forsvarssjefen har opplyst at avdelingenes underbudsjettering til velferdsformål i første rekke har medført manglende innkjøp og vedlikehold av velferdsmateriell.

Staben har derfor som et aktuelt tiltak antydnet at alle velferdsmidler overføres til et felles kapittel under sentral velferdsfaglig styring.

Voksenopplæring

Voksenopplæringen i Forsvaret (VO) skal heve den sivile kompetansen hos vernepliktige mannskaper, vervede og kontraktsbefal.

VO skal være en kompensasjon for tap av utdanning og yrkespraksis som følge av lovbestemt førstegangstjeneste. VO bidrar også til meningsfull utnyttelse av fritiden.

I voksenopplæringens regi er det også arrangert kurs spesielt tilrettelagt for elever med lese- og skrivevansker.

Med et økende innslag av soldater med innvandrerbakgrunn, må en vente seg et økende behov for perfektioneringsopplæring i norsk.

Forsvarets voksenopplæring har de senere år hatt et nært samarbeid med sivile arbeidskraftmyndigheter med sikte på å tilpasse kurstilbudene etter arbeidslivets behov, og således redusere antallet soldater som dimitterer til arbeidsledighet. På denne måte har Voksenopplæringen i Forsvaret gitt viktige bidrag til å holde arbeidsløsheten nede blant ungdommen.

I 2001 har VO disponert et budsjett på 121 mill. kroner. Personellets interesse for VO's undervis-

ningstilbud har gjennom året vist seg svært stor, og budsjettmidlene er i sin helhet gått med. Det er rapportert at budsjettet og ikke personellets interesse er den begrensende faktor for virksomheten.

Budsjettet for 2002 er angitt å være 114,5 mill. kroner og er tilpasset et redusert antall personer i målgruppen. Nemnda vil anbefale at VO's budsjett opprettholdes på et nivå som sikrer at undervisningstilbudene oppleves som en reell kompensasjon for det studie- og opplæringstap militærtjenesten medfører.

På denne bakgrunn mener nemnda at budsjettmidlene fortsatt bør disponeres og fordeles som øremerkede midler fra sentralt hold, slik at samordnede undervisningstilbud blir sikret nødvendig økonomisk oppfølging.

Nemnda tillater seg å bemerke at VO's ulike tilbud for fritidsstudier også bidrar til å holde mannskapene borte fra mulige rus- og stoffmiljøer ved tjenestestedene.

Omstillingen i Forsvaret har medført at de lokale VO-kontor også er blitt utnyttet for etterutdanning og opplæring blant det tilsatte personell, bl.a. i forbindelse med overføring til ny stilling. Nemnda vil anta at den videre restrukturering av Forsvaret kan medføre behov for å anvende VO's personellmessige ressurser til ytterligere opplæringstiltak blant det tilsatte personell.

Nemnda vil derfor advare mot organisasjonsmessige endringer som kan redusere mulighetene for slik fleksibel anvendelse av VO-ressursene.

I betraktning av den betydelige kapasitet og innsikt i pedagogikk og pedagogiske systemer som finnes i VO-systemet, synes det etter nemndas mening å være aktuelt å utvide muligheten for større anvendelse av Forsvarets VO-tjeneste i Forsvarets ordinære skolevirksomhet, som befalsskoler, fagskoler etc.

I 2001 har en blant de menige mannskaper opplevd en økende etterspørsel etter sertifiserende kurs innen områder som for eksempel vekter, yrkessjåfør (inklusive ADR, stroppekurs, tankkurs etc.), anleggsmaskin, truck, kran og sikkerhetskurs offshore. Dette er kurs som ikke er lette å finne i det offentlige skolesystemet, og private alternativer er som oftest meget dyre.

VO-tilbudet får en meget god presentasjon når de vernepliktige møter til rekruttskole. Her går man også gjennom en karriereplan for tjenestetiden. Utfordringen er imidlertid å få gitt informasjonen på et tidligere tidspunkt, slik at personellet kan planlegge hva man vil gjøre mens man er inne til tjeneste, før man møter. En viktig samarbeidspartner for VO burde derfor være Vernepliktsverket og sesjonene.

Nemnda vil anbefale at dette vurderes nærmere.

Ordinær permisjon under førstegangstjenesten

Mannskapenes tillitsvalgte hadde med henvisning til utvidelsen av ferieordningen for lønnstakerne, reist

krav om en tilsvarende utvidelse av soldatenes rett til ordinær permisjon under førstegangstjenesten.

Forsvarets overkommando fant ikke å kunne imøtekomme kravet og tillitsmannssekretariatet fikk følgende svar:

«Under førstegangstjenesten beregnes det to permisjonsdager pr tjenestegjørende måned, hvorav en lørdag pr kvartal regnes som permisjonsdag, dvs totalt 24 hele virkedager som fridager. Forsvarssjefens (FJS) permisjonsmyndighet utøves av underlagte sjefer gjennom «Direktiv om permisjon for befal og mannskaper under førstegangstjenesten og repetisjonsstjeneste» av 1 februar 2001. Ferielovens bestemmelser gjelder ikke for vernepliktige mannskaper i Forsvaret.

Saken ble av LTF/S tatt opp i møte med FSJ den 22 mai 2001. Av hensyn til bla et allerede stort press på utdanningsnivået som oppnås under førstegangstjenesten fant FSJ det ikke riktig å øke antall permisjonsdager for vernepliktige mannskaper under førstegangstjenesten.

Konklusjon:

Antall frie permisjonsdager som ovennevnt opprettholdes som nå bestemt i permisjonsdirektivet.»

Nemnda har intet å bemerke til avgjørelsen, men vil minne om at feriens lengde etter Ferieloven fortsatt er 4 uker og en dag.

Den forlengede ferie er innført ved tariffavtale og gjelder kun de lønnstakere som omfattes av slike tariffavtaler.

Oppbevaring av alkohol på militært område

Landsutvalget for tillitsvalgte i Forsvaret har anmodet FO om å endre gjeldende reglement slik at det kan åpnes for lokale løsninger vedrørende oppbevaring av alkohol på militært område.

Dagens reglement er basert på et generelt forbud mot slik oppbevaring, men at det med forsvarssjefens tillatelse kan gjøres unntak.

Soldattillitsmennenes anmodning ble tatt opp til behandling, og FO har i sitt vedtak bl.a. uttalt følgende:

«LTFs anmodning (ref b) har vært til behandling i Forsvarets rusmiddelutvalg (FRMU) som er FSJ rådgivende organ i rusmiddel spørsmål og hvor også de vernepliktige ved LTF/S er representert.

FRMU har i møte den 24 februar 2000 tilrådd at det ikke bør lempes på reglene om oppbevaring av alkohol på militært område.

Forsvarets særegenhet knyttet til ulike aktiviteter som blant annet jevnlig omgang med våpen og sprengstoff, samt annet stridsmaterieell, gjør at Forsvaret ønsker å ha et restriktivt syn i forhold til nyting og oppbevaring av alkohol på militært område.

I forhold til gjeldende ordning (egne retningslinjer) om oppbevaring av alkoholholdige drikkevarer ved permisjonsstedene; Victoria, Sydspissen og Perminør ønsker FO bla med bakgrunn i FRMUs tilråding ikke å utvide ordningen til også å gjelde leirene/tilsvarende.

Konklusjon:

Nåværende regler i FSJ rusmiddeldirektiv om oppbevaring av alkoholholdige drikkevarer på militært område opprettholdes. Det vil ikke bli gitt anledning til å etablere lokale ordninger eller tilpasninger for oppbevaring av alkohol på militært område for vernepliktige mannskaper.»

Nemnda har ingen merknader til FOs vedtak.

Øvelse «Joint Winter 2001», påstand om fysiske overgrep mot tilfangetatte soldater

I Ombudsmannnemndas møteprotokoll for 13. juni er saken omtalt slik:

«Ombudsmannen hadde den 5.april d.å. skrevet følgende brev til Distriktskommando Nord-Norge (DKN):

«Med bakgrunn i meldinger via nyhetsmediene ble det under Ombudsmannnemndas besøk hos Div.6, Heggelia den 4.d.m. bekreftet at det under årets fellesøvelse «Joint Winter» forekom ett eller flere tilfeller av omfattende fysiske overgrep mot norske soldater som øvelsesmessig var tatt til fange.

Som kjent skal Ombudsmannen og nemnda bidra til å sikre interesser og rettigheter for det militære personell. I denne forbindelse ønsker nemnda en nærmere redegjørelse for det (de) nevnte tilfeller av fysiske overgrep som måtte ha funnet sted.

Det ønskes opplyst om overgrepens art og omfang, herunder også om gjeldende regler på området, eventuelle reaksjonstiltak mot overgriperne og om eventuelle fremtidige forebyggende tiltak.

Nemndas eventuelle ytterligere engasjement i saken vil bli vurdert på bakgrunn av distriktskommandoens redegjørelse. På forhånd takk.»

Ved brev av 16. mai d.å. har DKN gitt følgende redegjørelse:

«Distriktskommando Nord-Norge (DKN) viser til tidligere referanse hvor Ombudsmannen for Forsvaret ber om en redegjørelse i ovennevnte sak.

DKN tar avstand fra at personell som deltar på øvelser og blir tatt til fange, blir utsatt for slik behandling som er fremkommet. Som Ombudsmannen er kjent med organiseres det på hver øvelse over en viss størrelse, eget Stridsdommerapparat for bl a å dømme, veilede og ikke minst godkjenne de handlinger som pågår. I stridsdommerhåndboka, utdrag vedl A, er det tatt inn noe om krigsfangetjeneste. Når dette er sagt, skal det også sies at det kan være vanskelig å kontrollere alle avdelinger, da ikke alle avdelinger har egen stridsdommer, blant annet mindre avdelinger som OP»er, patruljer osv. I stridens hete kan det derfor ofte være vanskelig å kontrollere at regler, lover og selvpålagte bestemmelser som gjelder ved tilfangetakelse av personell overholdes.

FKN's øvingsbestemmelse, EXOPORD DATED 1 feb 01 TO JOINT WINTER 2001 pkt 4, APPENDIX 2 TO ANNEX R, vedl B, gir helt klare retningslinjer for hva som er tillatt og hva som ikke er tillatt ved tilfangetagelse av personell. Som det vedl C, har COMLANDNORTH-

LAND i de tilfeller som er meldt til ledelsen om brudd på bestemmelsene om tilfangetagelse, gitt ut melding hvor sjefens ansvar blir understreket.

For å få en oversikt over de overgrep og omfang, som har funnet sted under Joint Winter 01, har DKN henvendt seg til Militærpolitibataljonen/Heggelia Garnison (MPbn/HEG). Herfra har DKN fått oversendt en oversikt over de saker som etterforskes av MP og status i disse sakene, vedl D. I tillegg er det også mottatt en telefaks fra MP Jurist som forteller hvilke lovbestemmelser som er overtrådt, vedl E. DKN vil så snart etterforskningen er ferdig og sakene oversendt DKN, videresende disse til Krigsadvokatene for Nord-Norge (KANN) for å få en juridisk vurdering og anbefaling om eventuelle forføyninger mot implisert personell. Anbefalingene fra KANN vil bli fulgt opp av sjef DKN.

Før øvelser er gjeldende bestemmelser for den som tar, og den som blir tatt til fange bekjentgjort for alle deltakende styrker. Avdelingene gjennomfører forut for øvelsene orienteringer til både befal og soldater, hvor tilfangetagelse er et av temaene det orienteres om. Hvordan DKN i fremtiden kan hindre episoder av de som man i dag etterforsker, er en stor utfordring. Informasjon og presisering av hva som kan gjøres og ikke gjøres vil være særdeles viktige momenter. I tillegg må det også fokuseres på «selvjustis» av den enkelte, samt at uenigheten må løses uten at voldshandlinger blir anvendt.

DKN beklager igjen at tilfeller som nevnt i vedlegg forekommer. Det vil i fremtiden være en utfordring å få henvendelser av lignende art brakt til opphør.»

Saken ble tatt opp til drøfting og ombudsmannen ble anmodet om på nemndas vegne, å bemerke overfor DKN at man tar til etterretning at de ansvarlige for begåtte regelbrudd vil bli behandlet i samsvar med de råd som måtte komme fra Krigsadvokaten. Man ønsker også å bemerke sen rapportering av de antatte tilfeller av regelstridig fangebehandling, og at etterforskningen hittil tyder på visse mangler vedrørende kunnskaper om gjeldende regler.

Dersom den endelige etterforskning og undersøkelse skulle bekrefte behovet for en innskjerping av reglene forutsetter nemnda at dette finner sted.

DKN ble gjort kjent med disse synspunkter og saken har senere ikke medført behov for ytterligere tiltak fra nemndas side.

Bonus for gjennomført førstegangstjeneste – innføring av vernepliktsstipend

Den alminnelige verneplikt danner et hovedgrunnlag for norsk forsvarspolitik. Ordningen har sin hjemmel i Grunnloven § 109 som legger en lik forpliktelse på «enhver statens borger» til å verne om sitt land.

Vernepliktsystemet er imidlertid i historisk perspektiv praktisert med varierende grad av byrdemessig likhet mellom de berørte borgere.

Stortingets vedtak i forbindelse med behandlingen av Forsvarets langtidsproposisjon i juni 2001, innebærer en ytterligere innskrenkning av det antall som vil bli pålagt å gjennomføre vernepliktsstipend.

Nemnda er kjent med at det etter Stortingets an-

befaling vil bli foretatt en vurdering av mulige former for «premiering» av dem som gjennomfører vernepliktsstipend. Samme spørsmål er ved ulike anledninger også tatt opp av soldatenes tillitsvalgte, gjennom tillitsmannsordningen (TMO).

Nemnda er av den oppfatning at en utvikling i retning av at stadig færre pålegges vernepliktsstipend, også innebærer en økning av belastningsulikheten for denne kollektive samfunnsbyrde. Det synes etter nemndas mening derfor å foreligge gode grunner for å overveie kompensasjonstiltak, eller «bonussordninger» for dem blant norsk ungdom, som gir sitt bidrag til samfunnet, ved gjennomføring av vernepliktsstipend.

Nemnda tillater seg derfor å anbefale at det innføres en ordning med vernepliktsstipend som bonus for gjennomført førstegangstjeneste.

Stipendets størrelse bør utgjøre 0,5 G (Folkestrygdens grunnbeløp) for gjennomført full førstegangstjeneste, og forholdsmessig nedtrappet for kortere førstegangstjeneste.

Ordningen antas å måtte gjøres gjeldende også for pliktmessig gjennomført sivil vernepliktsstipend. Nemnda vil derfor anta at saken bør løses i samarbeid mellom Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet.

Temporær underbemanning

Nemnda viser til befaringsrapportene for inneværende og tidligere år, hvor mannskapenes tillitsvalgte gjentatte ganger reiser kritikk over en urimelig vakt- og tjenestebelastning i sommermånedene, grunnet mannskapsmangel. Ombudsmannens kontor har mottatt henvendelser med melding bl.a. om tjenestebeordringer på mer enn 100 timer pr.uke. I andre tilfeller om sammenhengende tjeneste over 3 måneder med kun en fridag som avbrudd.

Nemnda er klar over at de eksisterende innkallingsrutinene er fastlagt med bakgrunn i et ønske om at flest mulig skal kunne avvike en 12 måneders førstegangstjeneste med kun 1 års utdanningsavbrudd.

Dette medfører at hovedtyngden (ca. 60–75 %) av årskullene innkalles til tjeneste fra juli/ august, med dimittering inntil 12 måneder senere. Faktisk dimisjon finner imidlertid sted allerede 4–6 uker før ordinær dimisjonsdato ved at mange innvilges 6 ukers førtidsdimisjon, eller avdelingen nytter muligheten for 4 ukers avkorting av førstegangstjenesten for budsjettmessig innsparing. For året 2000 ble 75 % av den rekvirerte styrke innkalt i 2. halvår og 25 % i 1. halvår.

Nyinnkalte mannskaper er disponible for nytte-tjeneste først 6–8 uker etter innrykk og gjennomført grunnopplæring. Dette system skaper et årlig tilbakevendende problem i form av sterk underbemanning i perioden juni-oktober. Det er nemndas oppfatning at den forannevnte urimelige overbelastning av

enkelte soldater i denne perioden ikke kan fortsette som en del av tjenestesystemet i Forsvaret.

De militære bestemmelser om den ukentlige programmerte tjeneste begrenset til 42,5 timer, inneholder så mange unntaksbestemmelser og lokale tilpassningsmuligheter at regelen i nevnte tidsperiode synes å eksistere kun som en illusjon.

Problemet med den temporære underbemanning kan etter nemndas mening bare løses ved enten å spare tjenesteoppgaver eller ved økt bemanning.

Det er nemndas oppfatning at avdelingens rett til å avkorte førstegangstjenesten med 4 uker i perioden mai – oktober bør bringes til opphør. De budsjettmessige innsparinger ved dimettering av mannskaper bør kunne innpasses andre deler av året.

Med bakgrunn i at Forsvarets tjenstlige bruk av vernepliktige mannskaper ikke har noen lovmessige begrensninger finner nemnda å ville anbefale ansvarlige myndigheter å overveie innført bestemmelser i Vernepliktsloven som fastsetter en maksimumsgrense for den daglige og ukentlige programmerbare soldattjeneste. En slik maksimumsbegrensning bør gjelde avdelingens daglige og ordinære fredsvirksomhet, men ikke under øvelser eller i beredskapssituasjoner.

Skulle disse tiltak ikke være dekkende vil nemnda anbefale at Forsvaret gis utvidede muligheter for korttidsengasjement av personell, for utføring av nødvendige gjøremål under en midlertidig personellknapphet.

Behandlingstilbud for skadet militært personell

I fjorårets rapport til Stortinget, Dok. nr. 5 (2000–2001) redegjorde nemnda for sitt engasjement vedrørende Forsvarets behandlingstilbud overfor militært personell som blir skadet under tjeneste, nasjonalt som internasjonalt.

Nemnda tillot seg bl.a. å påpeke at Forsvaret vil måtte påregne økende krav til kunnskap om og behandlingstilbud for helseskader etter tjeneste i ulike fredsoperasjoner utenlands.

Nemnda har med tilfredshet merket seg at Stortingets forsvarskomite i sin innstilling til nevnte rapport, Inst. S. nr. 315 (2000–2001) bl.a. viser til opprettelsen av et militærmedisinsk utdannings- og kompetansesenter (MUKS). Nemnda vil anta at etableringen av MUKS, videreføringen av Prosjekt Bæreia, det etablerte Stressmestringsteamet for internasjonale operasjoner og samarbeidet mellom ulike sivile og militære medisinske instanser vil bidra til at vårt samfunn, samlet sett, vil kunne gi eventuelle skadede nødvendig behandling og oppfølging.

Det er også nemndas interesse at det nevnte bredere medisinske engasjement vil gi grunnlag for å opprettholde Forsvarets evne til skadeforebyggelse og betryggende medisinsk seleksjon ved uttak av personell til krevende tjenesteopdrag.

SAKER SOM ER BEHANDLET AV OMBUDSMANNEN

I 2001 har Ombudsmannen behandlet totalt 87 registrerte saker. I 30 av de ferdig behandlede saker er avgjørelsen endret i favør av klageren. Som opplyst foran i beretningen har det i tillegg til de registrerte klagesakene vært en rekke henvendelser der Ombudsmannen og hans medarbeidere har kunnet løse saker for personellet ved uformell kontakt med partene. Det er også i 2001 kommet henvendelser som er henvist til andre organer, f.eks. til Stortingets ombudsmann for forvaltningen, som rette vedkommende. Saksfordelingen ser slik ut:

FD og fellesstaber	30 %	(43)
Hæren	33 %	(22)
Sjøforsvaret	20 %	(21)
Luftforsvaret	15 %	(14)
Heimevernet	2 %	(0)

Tallene for 2000 i parentes.

MENIGE MANNSKAPER

Verneplikt – utskrivning, rulleføring

Ombudsmannens kontor behandler i årets løp en lang rekke telefoniske og besøksmessige henvendelser under denne gruppen. De fleste tilfeller gjelder spørsmål om rettigheter, alternative tjenestemuligheter, mulighetene for valg av forsvarsgren og tjenestestart/tjenestested.

Det er Ombudsmannens erfaring at vernepliktsavdelingene strekker seg langt for å imøtekomme personlige ønsker om forsvarsgren og tjenestestart. Slike saker løses ofte ved telefonsamtaler med vernepliktsmyndighetene.

Det er i 2001 ikke mottatt skriftlige klagesaker i denne gruppen, men som nevnt har det forekommet et stort antall telefonhenvendelser.

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse

I denne gruppe er det i år behandlet 5 registrerte saker. I 3 av disse sakene har de militære myndigheter endret avgjørelsen i favør av klageren. Det er i tillegg behandlet en rekke telefoniske henvendelser som ikke har nødvendiggjort formell saksregistrering.

I denne saksgruppe finner man vanligvis klage-temaer som krever en nøye avveining mellom klagerens private/sivile interesser og Forsvarets tjenestlige behov. Det er Ombudsmannens erfaring at militære myndigheter vanligvis viser stor vilje til å imøtekomme velbegrunnede behov hos mannskapene. Det er særlig grunn til å kreditere Vernepliktsverkets sentrale og regionale organer for samvittighetsfull skjønnsutøvelse.

I

En vernepliktig ønsket ombudsmannens bistand med tanke på å få innvilget utsettelse med resterende førstegangstjeneste. Klageren hadde innlevert utsettelsessøknad med den begrunnelse at han nå hadde fått tilbud om en stilling han svært gjerne ønsket å tiltre.

Med bakgrunn i nærmere undersøkelser, og inngående samtaler med klageren ble det avdekket at det forelå andre og mer akutte grunner for hans ønske om å slippe fri fra Forsvaret. Den klagende soldat var tidligere blitt overført til sitt tjenestested med begrunnelse i farens sykdomsproblemer. Det viste seg nå at sykdommen hadde forverret seg, og at det dessuten hadde oppstått komplikasjoner under stemorens svangerskap.

Situasjonen i hjemmet var ytterligere vanskeliggjort ved at stemoren også hadde ansvaret for et annet mindreårig barn.

Etter å ha fått bekreftelse for disse nye opplysninger, ble saken tatt opp til ny behandling, hvoretter klageren ble meddelt at utsettelse var innvilget.

II

En vernepliktig – utdannet som psykolog – anmodet om bistand for å bli fritatt for militærtjeneste, samt å få utbetalt erstatning for angivelig påført økonomiske tap etter feil innkalling. Klageren redegjorde bl.a. slik for sin sak:

«Jeg var i kontakt med Kaptein NN, Vernepliktsverket XX, da jeg opprinnelig var kalt inn til hæren, vedlegg 1, og fikk tilbakemelding om at overføring til Z regimentet var ordnet. Kaptein NN forklarte at jeg ville ha min rekrutt tid på X moen, og at jeg der-

etter ville få spesial tjeneste som psykolog. Jeg fikk da ny innkalling til Z regimentet, vedlegg 2, og fant derfor ingen grunn til å betvile at alt var i orden ettersom Kaptein NN i tillegg hadde fortalt at jeg ville avtjene førstegangstjenesten som psykolog og at han hadde ordnet dette. Ettersom innkallingen stemte med det Kaptein NN hadde fortalt, at jeg måtte overføres fra hæren til Saniteten, tok jeg derfor det for gitt at alt var i orden.

Jeg avsluttet min jobb i USA, solgte min bil, sa opp min leilighet og flyttet hjem til Norge hvilket tok et par måneder. Da jeg møtte på X moen 12.09.00 fikk jeg beskjed om det var gjort en feil, og jeg ble bedt om å komme tilbake i juli 2001. Siden det har jeg vært i løpende kontakt med forsvaret med lite resultat. Dette har påført meg belastninger og et stort finansielt tap. Da jeg ble avvist på X moen stod jeg uten bolig, bil, arbeide eller miljø som jeg hadde etterlatt i USA. På forespørsel fra meg om jeg kunne avtjene som vanlig vernepliktig på det tidspunktet jeg allerede var i leiren 12.09.00, med tap av grad og lønn for meg, ble jeg fortalt at dette ikke var aktuelt, at forsvaret ville ha meg som psykolog og at jeg derfor måtte vente til 2001.

Jeg ber om at dere snarlig behandler denne saken da jeg nå har ventet i snart 6 måneder på at forsvaret skal gi meg et svar på hvordan de planlegger å gjøre opp for feilen de vedgår at de har begått. Foreløpig har Y staben vedgått sin feil, men har ikke ytret noe ønske om å gjøre opp for seg, tvert i mot. De har forklart i sitt brev datert 03.01.01, vedlegg 7, at de beklager sin feil, men at jeg likevel må avtjene min verneplikt fra 16.juli, uten noen form for kompensasjon.»

Etter diverse telefoniske undersøkelser i saken fikk Ombudsmannen bekreftet at saken nå var forelagt FO/Juridisk avdeling til ordinær klagebehandling. Ombudsmannens foreløpige melding til klageren lød slik:

«Det vises til Deres brev datert 11. februar 2001 hvor De krever fritak fra verneplikt og økonomisk erstatning begrunnet med feil fra Forsvarets side i forbindelse med innkalling til førstegangstjenesten.

Ombudsmannen har adgang til å foreta en nøytral vurdering dersom Forsvarets personell skulle føle seg urettmessig behandlet etter vedtak truffet av ordinære forvaltnings- og klageorgan.

Som begrunnelse for klagen sees bl.a. hevdet at De ble avvist fra Z regimentet da De møtte til førstegangstjeneste ved X moen den 12. september 2000, i henhold til innkallingen sendt fra Vernepliktsverket avd XX den 11. mai 2000.

Det kan ikke sees om De har klaget skriftlig til Vernepliktsverket over feil innkalling, og det kan heller ikke sees om det er gitt noen skriftlig uttalelse fra Z regimentet vedrørende avvisningen etter fremmøtet.

Etter telefonisk henvendelse til Forsvarets overkommando/Y staben har vi fått bekreftet fra major NN at saken ble oversendt til behandling ved FO/Juridisk avdeling den 4. januar 2001.

Ombudsmannen tar normalt ikke opp en sak til behandling før det foreligger et endelig resultat etter ordinær klagebehandling i Forsvaret. For avklaring av visse spørsmål etter klagen anbefales at De tar telefonisk kontakt med vårt kontor. I påvente av Deres kontakt blir saken å stille i bero ved vårt kontor.»

Vårt kontor har senere intet hørt i sakens anledning.

III

En vernepliktig som forgjeves hadde søkt om utsettelse med førstegangstjenesten, mente seg dårlig behandlet og ønsket Ombudsmannens bistand.

Av saksdokumentene fremgikk at han tidlig var varslet om at han ville bli innkalt til militærtjeneste fra høsten 2001. I tillit til at en utsettelsessøknad ville bli innvilget, hadde han likevel valgt å søke om opptak ved en kunstskole fra samme høst.

Til tross for også å ha mottatt innkalling for fremmøte i Troms 16.august 2001, hadde han innbetalt semesteravgiften på kr. 3 500,- for høstsemesteret.

Klageren skrev bl.a. følgende til Ombudsmannen:

«Jeg ber herved om at avslaget kan omgjøres. Ved flere anledninger har jeg hørt om personer som uten tilsynelatende grunn har fått beskjed om at det ikke er behov for dem i militæret. Jeg kjenner selvfølgelig ikke detaljer i disse sakene, men det generelle inntrykket er likevel at det ikke er noen prekær rekruttmangel. Av den grunn regnet jeg vel nesten med at søknaden ville bli innvilget og har derfor allerede betalt de påkrevde 3500,- kroner av skolepengene (kvittering vedlagt), penger jeg ikke kan få tilbake dersom jeg nå melder avbud.»

Etter å ha drøftet saken nærmere med klageren og vedkommende kunstskole, ble saken forelagt Vernepliktsverket (VPV) til eventuell ny behandling.

Heller ikke ved den fornyede gjennomgang av saken fant VPV tungtveiende utsettelsesgrunner.

Ombudsmannen skrev slik til klageren:

«Det vises til Deres telefaks av 3. d.m. i anledning ovennevnte sak.

Som opplyst i telefonsamtale den 6. d.m. ble saken forelagt Vernepliktsverket til fornyet behandling umiddelbart.

Heller ikke etter fornyet gjennomgang av saken har VPV funnet muligheter for et imøtekommende svar og har i brev av 7. d.m. truffet følgende vedtak:

«I denne saken har NN søkt om utsettelse på grunn av påbegynnelse av skolegang. Hans søknad er avslått på bakgrunn av to hovedmomenter.

1. Søknaden er basert på påbegynnelse av videre skolegang. VPV har vurdert dette til ikke å hjemle utsettelse, da søker henvises til å søke ett års permisjon fra skolen. NN har gjennom søknaden lagt vekt på at å si fra seg plassen, vil medføre at han taper innbetalte skolepenger. VPV har ikke tolket dette som en dokumentasjon på at permisjon pga førstegangstjeneste, ikke kan ordnes med skolen.

2. NN mottok innkalling til førstegangstjenesten i begynnelsen av mai. I ettertid har han innbetalt skolepenger, uten å avklare sitt vernepliktsforhold.

På bakgrunn av disse to hovedmomenter, har VPV-stab opprettholdt avslaget fra VPV X.»

Vi har fått opplyst av Kunstskolen i Z at man der

ikke har noen praksis vedrørende utsettelse med studiestart p.g.a. militærtjeneste, men at man nå vil vurdere spørsmålet på generelt grunnlag. Det er således foreløpig uvisst hvilket utfall en eventuell søknad fra Dem om utsettelse med studiestart til 2002 vil kunne få.

Når det gjelder mulighetene for utsettelse med militærtjenesten vises til vår opplysning pr. telefon om at saken vil kunne tas opp med Y bataljonen ved fremmøte den 16. august. I såfall bør alle sakens dokumenter fremlegges.

Inntil vi eventuelt skulle høre ytterligere fra Dem ansees saken som avsluttet for vårt vedkommende.»

Klageren har ikke tatt kontakt senere.

IV

En vernepliktig, som etter avsluttede ingeniørstudier nylig hadde tiltrådt stilling som teknisk prosjektleder i et mekanisk produksjonsfirma, klaget over manglende forståelse for hans søknad om utsettelse med førstegangstjenesten.

Av klagerens rulleblad fremgikk at han tidligere var innvilget utsettelse i flere år som følge av ingeniørstudiet.

Ved denne anledning gjorde klageren gjeldende at det sto på spill store økonomiske verdier for hans arbeidsgiver, som dessuten var ytterligere sårbar idet man samtidig var i ferd med å introdusere nytt data-system.

Saken ble nærmere undersøkt i kontakt med både klageren, hans arbeidsgiver og vedkommende avdeling av VPV.

Undersøkelsene brakte på det rene at man internt i bedriften hadde muligheter for å erstatte klageren etter noen måneders opplæringstid.

På denne bakgrunn fant VPV å kunne innvilge utsettelse med klagerens førstegangstjeneste i ytterligere tre måneder.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering, tilbakeføring i grad

I denne gruppe er det i år behandlet 4 journalførte saker, hvorav en av klagerne har fått medhold.

En rekke overføringssaker er i tillegg ordnet ved telefonisk kommunikasjon med partene.

I

En vernepliktig anmodet om Ombudsmannens bistand for å bli overført fra tjeneste i Nord-Norge til et mer sentralt sted i Sør-Norge, for å kunne utøve sin religion under avtjeningen.

Klageren er av asiatisk opprinnelse.

Saken medførte en noe tidkrevende undersøkelse. I påvente av en nærmere avklaring, ble klageren innvilget avbrudd i tjenesten med ca. 6–7 uker.

Da klageren igjen opptok tjenesten, ble Ombudsmannen underrettet om at forholdene vedrørende hans muligheter for religionsutøvelse nå var overlatt

til den lokale feltprest å avgjøre, sammen med klageren selv.

Ombudsmannen hørte senere intet i sakens anledning.

Diverse tjenestlige anliggender

Denne gruppen kan betegnes som en samlegruppe for saker som berører tjenestlige forhold som ikke klart faller innenfor det ordinære saksarkiv hos Ombudsmannen.

Det er i 2001 behandlet en sak i «diversegruppen».

I

En HV-mann – jurist av utdanning – ønsket Ombudsmannens medvirkning til å få en nærmere oppklaring av sine forskjellige uavklarte forhold til Forsvaret.

Således ble det fra klageren anmodet om bistand til mer tilfredsstillende besvarelse av skriftlige og muntlige henvendelser, mer respektfull behandling, kortere HV-øvelser, overføring til annen forsvarsgren, overføring til sivil verneplikt etc. Klageren hevdet at det fra Forsvarets side forelå flere brudd på Forvaltningsloven. Han ønsket også Ombudsmannens vurdering av om det hadde funnet sted tjenesteforsømmelse fra militære tjenestemenns side.

Saksdokumentene avdekket en ca. 3 år lang aktiv korrespondanse mellom klageren og ulike instanser innen Heimevernets organisasjon. Hos Ombudsmannen medførte saken en ca. 10 måneder lang saksbehandling i kontakt med de berørte parter.

Ombudsmannen avsluttet saken med følgende brev til klageren:

«Det vises til tidligere korrespondanse hvor De bl.a. ber om ombudsmannens hjelp til å få forespørsler vurdert og besvart fra Heimevernet. Saken ble som kjent tatt opp med Forsvarets overkommando/Heimevernsstaben i vårt brev datert 1. mars 2001.

Etter FO/HVstabens undersøkelser mener HVstaben at De har fått svar og nødvendig veiledning etter de skriftlige og telefoniske henvendelser.

Vedlagt følger kopi av brev fra FO/HVstaben datert 29. juni 2001 og redegjørelse i brev fra X Heimevernsdistrikt datert 21 mai 2001.

Etter vårt syn burde Deres skriftlige forespørsler til HV blitt tydeligere besvart fra HV på et tidligere tidspunkt og spesielt etter Deres henvendelse til ombudsmannen i brev datert 15. februar 2001.

Når det gjelder Deres ulike søknads- og klagema overfor Forsvaret kan det imidlertid virke som om De selv har medvirket til den uklarhet som har oppstått under utviklingen i Deres vernepliktsforhold.

Deres aktuelle spørsmål i denne omgang gjelder søknad om å få en relevant tjenestestilling i HV i forhold til Deres utdannelse som jurist, dersom De må utføre tjeneste i HV.

Videre etterlyser De en nærmere begrunnelse for avslaget på Deres søknad om å ikke bli innkalt til øvelser med mer enn 1 dags varighet. De har også søkt overføring til en annen våpengren m.m.

I Deres brev til HV X datert 3. oktober 2000 er bl.a. opplyst at De av alvorlige overbevisningsgrunner ikke kan ta imot våpen, i forbindelse med Deres søknad om utsettelse med HV-øvelsen fra 23. oktober 2000.

De anmodet om ombudsmannens bistand i nevnte sak, for å få besvart spørsmål De også tidligere hadde tatt opp med HV X, vedrørende tjenestestilling i Forsvaret m.m. Det vises til vårt brev datert 9. oktober 2000.

Ved Deres telefonhenvendelse til vårt kontor den 13. oktober 2000 har vi notert oss opplysningen at søknaden om utsettelse med HV-øvelsen var blitt innvilget og at det ikke lenger forelå grunn til ytterligere behandling av saken ved vårt kontor.

Vi forutsatte at Deres opplysninger om overbevisningsgrunner ble oppfulgt med utfylling av søknadsskjema for fritak av militærtjeneste.

Etter spørsmål i vårt brev til Dem datert 24. april 2001 forstås at De istedet for å returnere søknadsskjemaet om fritak for militærtjeneste, har etterlyst behandling og skriftlig svar på søknader og spørsmål vedrørende avtjening av militær tjeneste. Spørsmålene er tidligere besvart iflg. HV X.

Med hensyn til Deres spørsmål om Forsvarets vurderinger og begrunnelser i relasjon til Deres forskjellige sakstema sees grunn til å minne om enhver heimevernssoldats plikter etter Heimevernslovens kap. II.

Varigheten av tjenesten i fred for de forskjellige kategorier og aldersklasser av HV-soldater fastsettes av Stortinget. Når det gjelder varigheten av Deres utførte tjeneste kan det ikke sees at De er usaklig forskjellsbehandlet.

På bakgrunn av saksdokumenters henvisninger til Forvaltningsloven påpekes at Forvaltningslovens kapitlene IV-VI ikke gjelder ved behandlingen av saker etter HV-loven, og ikke Kongen bestemmer annerledes, jfr. HV-lovens § 31 a.

Det bør være kjent at militært vernepliktig personell ikke kan motsette seg noen befatning med våpen, men som kjent foreligger adgangen til å søke overføring til sivil verneplikt av alvorlige overbevisningsgrunner.

Etter Deres siste opplyste grunner til fritak for militær tjeneste virker det således naturlig at Forsvaret betraktet Deres tidligere søknader og spørsmål vedrørende militær tjeneste som avløst ved forventningen om at De ville returnere i utfylt stand det utleverte søknadsskjemaet om fritak for militærtjeneste.

Det kan derfor forstås at Forsvaret ikke samtidig besvarte en søknad om overføring til annen våpengren i Forsvaret.

Dersom det likevel skulle være noen uklarhet vedrørende Deres påberopte alvorlige overbevisningsgrunner synes denne uklarhet å bero på Dem selv.

Etter sakens foreliggende opplysninger kan vi ikke se grunn til å hevde at De er urettmessig behandlet av Forsvaret.

Dersom De fremdeles skulle se det ønskelig med oppklaring av spørsmål i forbindelse med ombudsmannens nøytrale oppgave kan De gjerne ta telefonisk kontakt med vårt kontor.»

Ombudsmannen har senere intet hørt fra klageren.

Verveede og kvinnelige soldater

Det er behandlet 1 skriftlig klagesak i denne gruppe i 2001. Gruppen omfatter foruten ordinært vervet personell (grenaderer) også kvinner som utfører frivillig militærtjeneste, og menig personell i frivillig tjeneste utenlands. Det er Ombudsmannens erfaring at det kvinnelige personell som etter egen søknad gjør militærtjeneste, finner seg vel til rette i det militære miljø. Også rent fritidsmessig skjer det en positiv utvikling i Forsvaret hva angår forholdene for kvinners militærtjeneste. Selv om kvinnene fortsatt utgjør en svært beskjeden andel av soldatmassen, må det ansees som positivt at jenter ikke sjelden velges som tillitsvalgt for soldatene.

Antallet klassifiserte kvinner i 2001 var ca. 450 mot ca. 170 året før. Skulle dette bli en trend for de kommende år, vil kvinneandelen blant norske soldater øke vesentlig.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av materiell

Denne gruppen omfatter klagesaker i forbindelse med eventuelle krav fra Forsvaret mot mannskaper som ved uaktsomhet påfører Forsvaret tap av personlig utstyr og materiell.

I perioden 1997–2000 ble det ikke registrert noen klagesaker i denne gruppe.

I 2001 er det mottatt og behandlet 2 journalførte klagesaker.

Den ene av klagesakene gjaldt spørsmålet om erstatning for privat datautstyr etter et innbrudd på militært område.

Saken fikk sin løsning ved et omforent erstatningsbeløp mellom klageren og den aktuelle militæravdeling.

Den annen sak gjaldt et krav om tilbakebetaling av for mye utbetalt lønn til vervet soldat. Også denne saken ble løst i klagerens favør, idet Forsvaret ikke fant å ville fastholde sitt tilbakebetalingskrav.

Underbringelse, transport, forlegningsforhold, hjemmeboerstatus

Det er i 2001 behandlet en registrert klagesak i denne gruppe.

Klagen var tatt opp av fellesutvalget ved en avdeling i Luftforsvaret og inneholdt krav om utbedring av mannskapskasernene.

Fra Logistikkstaben i FO er det nå meddelt at kasernene vil bli rehabilitert til tidsmessig standard i løpet av 2002 og 2003.

Da det ofte synes å herske uklarhet vedrørende de gjeldende bestemmelser om soldatenes muligheter for å kunne bo hjemme under tjenesten refereres følgende retningslinjer:

«Med personell med «hjemmeboerstatus» menes i dette tilfellet vernepliktige mannskaper, verveede og elever ved militære skoler som under tjeneste etter

søknad er innvilget tillatelse til å bo og spise privat. Hovedregelen er at nevnte personellkategorier forlegges og forpleies ved egen avdeling. Således kan Forsvaret ikke pålegge disse å bo og spise privat. Imidlertid kan avdelingens sjef ut fra beredskapsmessige og tjenestemessige hensyn innvilge «hjemmeboerstatus» basert på frivillighet og etter søknad i følgende tilfelle:

- a) når avdelingen ikke har tilfredsstillende forlegning eller forpleiningskapasitet.
- b) når sosialmedisinske- eller andre tungtveiende velferdsgrunner foreligger. Gifte og samboende med omsorg for barn gis prioritet.

Den som gis tillatelse skal til enhver tid holde avdelingen underrettet om nøyaktig adresse og eventuelt tlf.nr.

Vedkommende forplikter seg til å delta i alle typer tjeneste ved avdelingen for øvrig. Han/hun skal oppbevare sitt feltutstyr på vedkommende avdelingsforlegning. Militære effekter som oppbevares privat skal være innelåst. Personell med hjemmeboerstatus kan tilståes reisegodtgjøring, erstatning for kost og kvarter etter gjeldende bestemmelser i FR del I pkt 1.2 og 4.9»

Forsvarsdepartementet har ved brev av 6.okt.1993 bestemt av FO skal være administrativt klageorgan i saker vedrørende hjemmeboerstatus.

Kosthold

Som i 1999 og 2000 er det heller ikke i 2001 behandlet noen registrerte klagesaker vedrørende kostholdet. Det er Ombudsmannens erfaring at mannskapene som regel opplever Forsvarets kosttilbud som svært tilfredsstillende, dog med unntak for enkelte måltider – slik det gjerne oppleves i et vanlig hjem.

Tjenesteforhold, sikkerhetsklarering, tjenestebevis

I 2001 er det behandlet 5 saker i denne gruppe. Til tross for et lavt antall konkretiserte klagesaker fra enkeltpersonell mottar Ombudsmannen stadig henvendelser fra mannskapenes tillitsvalgte vedrørende tjenesteforholdene. De tillitsvalgtes henvendelser og spørsmål har som regel bakgrunn i at avdelingen har mannskapsmessig underdekning i forhold til de daglige tjenesteoppdrag.

Ombudsmannen finner grunn til å innskjerpe avdelingssjefens ansvar for den interne fordeling av tildelte mannskaper. Det er avdelingssjefens ansvar at tjenesteoppdragene fordeles mest mulig likt på de tildelte mannskaper ved avdelingen.

Mannskapsfordelingen bør bli et fast tema i avdelingens FU/SLU-møter.

Det vises for øvrig til nemndas uttalelse om «Temporær underbemanning» under avsnittet om «Generelle spørsmål» foran i denne innberetning.

I

En vernepliktig tok kontakt med vårt kontor med anmodning om hjelp i anledning en rekke problematiske forhold.

Klageren berettet om vantrivsel som følge av mobbing fra medsoldater, både i troppen og på kaserne rommet. Troppssjefen hadde forsøkt å løse problemet bl.a. ved å la klageren overnatte enkelte netter i et arrestlokale.

Stadig tilbakevendende smerter i det ene kne hadde medført at han tidvis var fritatt for fysisk aktivitet. Avdelingslegen hadde imidlertid ikke funnet grunnlag for å kjenne klageren midlertidig udyktig for tjeneste (MUD).

Saken ble drøftet med troppsledelsen, legen og avdelingens prest. Disse kom til at klageren burde innvilges noen dagers velferdsperm, hvorunder mulighetene for overføring til tjenestested nærmere hjemmet ville bli vurdert.

Saken var dermed brakt inn i en konstruktiv utvikling, og Ombudsmannen hørte ikke ytterligere fra klageren.

II

En vernepliktig mente seg utsatt for kritikkverdig behandling av sin militæravdeling etter at han ved innrykk hadde innlevert søknad om fritak av overbevisningsgrunner. Det ble særlig klaget over at han var blitt innlosjert i et arrestlokale i ventetiden for saksbehandlingen. Den angjeldende avdeling ble tilskrevet av Ombudsmannen som mottok en rask tilbakemelding med bl.a. følgende opplysninger:

«X bataljonen ser det som meget uheldig at vi i en periode har måttet forlegge militærnektene i et vaktlokale.

Dette var en midlertidig løsning i en situasjon hvor forlegningskapasiteten i leiren var meget presset.

X bataljonen må forholde seg til gjeldende regler for behandling av militærnektene etter at nye rutiner for saksbehandling ble iverksatt for noen år siden. Dette innebærer bl.a. at de kan være ved avdelingen i inntil 4 uker og ikke minst skal ha en meningsfull tjeneste. Av erfaring fra tidligere år er det meget uheldig at de forlegges på samme kaserne med alle som ønsker å gjennomføre militærtjenesten. Dominoeffekten av dette har vi sett i praksis og et av tiltakene for å hindre denne effekten er å forlegge militærnektene ved annen forlegning enn øvrige mannskaper. Her har vi bl.a. fått hjelp av HV i perioder. Akkurat nå forlegges militærnektene ved befals-/grenaderforlegningen i NN garnison.

For å unngå uheldige episoder i fremtiden ønsker X bataljon at det blir utarbeidet en felles policy i garnisonen på hvordan dette personellet skal håndteres i forhold til bestemmelsene, og at det på forhånd blir bestemt hvor disse skal forlegges og ikke minst hva slags tjeneste som skal gjennomføres i perioden de er i garnisonen.»

Klageren ble gjort kjent med denne redegjørelse som han ikke hadde merknader til.

III

En vernepliktig som nylig hadde dimittert klaget sammen med sin svigerfar over en påstått «ufortjent dårlig attest i tjenestebeviset».

Den vernepliktige hadde det meste av sin førstegangstjeneste gått brannvaktjeneste. Det var i tjenestebeviset anført at han hadde vist lite initiativ og selvstendighet i tjenesten, og den militære holdning og oppførsel var temmelig skral.

Klageren ønsket også å protestere mot at det var foretatt ufrivillig trekk i soldatens dimisjonsgodtgjørelse for dekning av for mye utbetalt dagpenger. Saken medførte en langvarig korrespondanse med klagerne, vedkommende militæravdeling og overordnede myndigheter.

Undersøkelser i saken avdekket at det ikke var gitt noen advarsler, verken skriftlige eller muntlige, i anledning den påståtte dårlige holdning og det manglende initiativ.

Klageren ble derfor gitt medhold, og nytt tjenestebevis uten kritiske anførsler ble utstedt.

Den for lengst dimitterte soldat, som led av skrive- og lesevansker, sa seg tilfreds med utfallet.

Vårt kontor mottok takkebrev fra klageren.

Permisjoner

Som tidligere år har Ombudsmannens kontor også i 2001 mottatt en rekke henvendelser vedrørende permisjonsspørsmål. Ingen av disse har medført behov for ordinær saksregistrering.

De fleste permisjonsspørsmål må løses ved bruk av telefon/telefaks idet klagen ofte innløper svært kort tid før permisjonen ønskes påbegynt.

Etter permisjonsdirektivets bestemmelser kan

fritidspermisjon innvilges først når rekruttene har fått tilfredsstillende opplæring. Denne opplæring skal være gjennomført innen 9 virkedager etter innrykk.

Ved brev av 4. august 1997 har FO innskjerpet overfor avdelingene at 9-dagers-regelen ikke må overskrides og at mannskapene ved samme avdeling må behandles mest mulig likt mht. når «karantenetiden» oppheves.

Tillitsmannsordningen

Det er heller ikke i 2001 behandlet noen klagesaker vedrørende tillitsmannsordningen. Det er Ombudsmannens inntrykk at soldatenes tillitsmannsordning er innarbeidet som en naturlig del av Forsvarets virksomhet og at mannskapene opplever ordningen som et godt egnet organ for ivaretagelse av soldatinteressene. Det er grunn til å merke seg at de kvinnelige soldater ofte har en større andel av tillitsmannskorpset enn deres tallmessighet skulle tilsi. Dette tyder på at også de kvinnelige soldater finner seg til rette innenfor tillitsmannsordningen.

Tillitsmannsutvalgene har som tidligere sendt referat fra sine møter. De tall som refereres nedenfor er bygget på referat fra møter i utvalgene. Statistikken føres i henhold til TMO-reglenes pkt. 1.4, som bl.a. har følgende bestemmelse:

«Ombudsmannen for Forsvaret fører statistikk over utvalgsvirksomheten og orienterer Stortinget om hvordan Tillitsmannsordningen fungerer.»

	2000:	2001:
Hæren	32 utvalg med 243 møter	28 utvalg med 204 møter
Sjøforsvaret	14 utvalg med 51 møter	16 utvalg med 54 møter
Luftforsvaret	14 utvalg med 76 møter	13 utvalg med 71 møter
Samlet	60 utvalg med 370 møter	57 utvalg med 329 møter

Det reduserte antall utvalgsmøter i forhold til 2000 har sin forklaring i den pågående omorganisering/nedleggelse av avdelinger i Forsvaret.

Et utvalg nedsatt av Forsvarsdepartementet har fremmet forslag til visse endringer av den gjeldende tillitsmannsordning. Utvalgets innstilling har vært forelagt høringsinstansene til uttalelse. Forsvarsdepartementet har nå saken under avsluttende behandling.

Godtgjørelser – økonomiske forhold

Det er behandlet en registrert klagesak i denne gruppe.

Med virkning fra 1. juli 2000 er Folketrygdloven endret slik at militærtjeneste, siviltjeneste eller obligatorisk sivilforsvarstjeneste er likestilt med yrkesaktivitet vedrørende fedrepermisjon/omsorgspermisjon. De trygdemessige ytelser skal for disse grupper

beregnes på basis av minimum tre ganger grunnbeløpet i Folketrygden. De økonomiske ytelser fra Forsvaret bortfaller under slik lønnet fedrepermisjon.

I

En vernepliktig og aktiv skiskytter tilskrev Ombudsmannen med krav om bistand idet han selv sammen med to andre skiskyttere var forsøkt gjort erstatningsansvarlige for utlevert og forbrukt spesiell øvelsesammunisjon for skiskyttere.

Etter klagerens fremstilling av saken hadde avdelingen stoppet utlevering av slik spesialammunisjon og det var antydning om krav om erstatning idet soldatene selv hadde forledet avdelingen til å foreta bestilling av denne spesielle typen ammunisjon.

I ettertid hadde avdelingen blitt på det rene med at ammunisjonstypen var svært kostbar hvorfor utleveringen var blitt stanset.

Etter visse undersøkelser og drøfting med den aktuelle avdeling kunne Ombudsmannen meddele klagerne at det nå var funnet en ordning slik at skiskyttertreningen kunne fortsette med vanlig ammunisjonstype, uten noen form for erstatning eller egenbetaling fra mannskapenes side.

Sykesaker

Det er behandlet 8 saker i denne gruppe mot 7 saker i 2000.

To av klagerne har fått medhold.

Flere av sakene i denne gruppe gjelder klager fra mannskaper som finner det urimelig at militære myndigheter ikke annullerer innkallingen til tross for bevitnelse fra sivil lege om at vedkommende antas å være medisinsk uskikket for militærtjeneste.

Det er vanlig praksis at innkalte som antas «transportdyktige» ikke fritas før de har gjennomgått den medisinske innrykkskontroll.

I

En vernepliktig hadde forgjeves søkt om å bli fritatt for militærtjeneste p.g.a. øyesykdom.

Klageren hadde med henvisning til uttalelse fra øyelege bedt seg fritatt for å møte til førstegangstjeneste i samsvar med innkallingen.

Øyelegens attest bekreftet at klageren hadde fått redusert synsevne som følge av en sjelden art av grå stær.

Under ombudsmannens saksbehandling ble det fra Forsvarets side bekreftet at klageren ville bli gitt en grundig medisinsk undersøkelse ved fremmøte og at hans sivile legepapirer ville bli gjennomgått på ny.

Med slike utsikter fant klageren å akseptere at fritaksspørsmålet ikke kunne få en endelig avgjørelse før en konkret undersøkelse kunne bli gjennomført ved fremmøte på rekruttskolen.

Vårt kontor har senere ikke hørt noe fra klageren.

II

En tidligere soldat fra FN-styrken i Libanon ønsket ombudsmannens medvirkning til å få innvilget erstatning for oppståtte stresslidelser.

Klageren mente at hans stadig økende stressplager hadde sammenheng med hans fortid som menig mannskap i den norske FN-styrke i Libanon i 1978–79.

Ved nærmere undersøkelser fikk vårt kontor opplyst at klageren også hadde engasjert advokat for videre oppfølging av saken.

I samsvar med telefonavtale ble følgende brev sendt klageren:

«I anledning ovennevnte sak vises til Deres brev datert 11. mai 2001 og telefonsamtale den 29. mai 2001.

Saker vedrørende engangserstatning fra Forsvaret til vernepliktige som blir rammet av skade eller

sykdom under avtjening av verneplikt, administreres av Forsvarets overkommando/Sanitetsstaben.

Erstatningskrav etter skadeerstatningsloven og yrkesskadeforsikringsloven behandles av Forsvarets overkommando/Personellstaben Juridisk avdeling.

Ombudsmannen har adgang til å foreta en nøytral vurdering dersom personell skulle mene å være urettmessig behandlet av de ordinære forvaltnings- og klageorgan i Forsvaret.

Skjønnsmessige vurderinger av medisinsk faglig karakter har Ombudsmannen ikke adgang til å overprøve.

Etter Deres opplysning legges til grunn at De har engasjert advokatfullmektig NN for sakens oppfølging.

I påvente av saksbehandlingen hos de ordinære forvaltnings- og klageorgan blir saken som avtalt å stille i bero ved vårt kontor inntil vi eventuelt hører nærmere fra Dem eller Deres advokat.»

Hverken klageren eller hans advokat har senere latt høre fra seg.

Sosiale saker

Det er i årets løp behandlet 10 saker i denne gruppe mot 5 saker i 2000. Til sammenligning kan nevnes at klageantallet i denne gruppe har hatt følgende utvikling siden 1990:

1990	49 saker
1991	25 saker
1992	19 saker
1993	18 saker
1994	11 saker
1995	10 saker
1996	7 saker
1997	7 saker
1998	6 saker
1999	11 saker
2000	5 saker

Årsaken til det reduserte antall klager vedrørende sosialsaker antas å være at velferdskontorene og FO har ervervet seg gode rutiner og økt ekspertise på behandling av soldatenes sosiale problemer. De senere års revisjon av sosialkatalogen (regelverket) har også medført en bedre tilpasning av stønadsreglene i forhold til soldatenes faktiske behov.

Med bakgrunn i konkrete klagesaker fra vernepliktige som krever botillegg for dekning av sin andel av bokostnader i bokollektiv har Forsvaret fastsatt følgende regler:

Regelen i Tjenestereglement for Forsvaret ugr 571B, (tidligere X) 2.10.6.2, lyder nå som følger:

- Boutgiftene fordeles likt med andre i bofellesskapet og stønad skal vurderes for den del av de faktiske boutgifter som tilfaller mannskapet.
- For de tilfeller hvor eier av boenheten selv er en del av bofellesskapet, og hvor bofellesskapet ikke kan karakteriseres som «nært» (familie, sam-

boere), kan selvstendig husleiekontrakt legges til grunn. Fellesutgifter fordeles likt med andre i bofellesskapet dersom søkeren er forpliktet til det iht husleiekontrakten. Husleien skal vurderes opp mot det generelle prisnivå på stedets boligmarked.

- Den vernepliktige må dokumentere at han har betalt husleie de siste 4 – fire månedene før han møter til førstegangstjeneste.

FO/P har ved sin praktisering av den ovennevnte bestemmelse bl.a. uttalt følgende:

«Ved slike tilfeller slipper utleier å dokumentere sine utgifter og inntekter da det er husleiekontrakten som legges til grunn.»

I

En vernepliktig hadde fått avslag på sin søknad om botillegg med den begrunnelse at hans boutgifter var mangelfullt legitimert. Bl.a. var det vist til at hans kontoutskrifter ikke bekreftet regelmessig betaling av husleie.

I sin klage til Ombudsmannen hevdet den vernepliktige at hans inntekter hadde vært noe uregelmessig slik at han ved visse tilfeller hadde betalt husleien kontant med midler lånt av kamerater.

Ved nærmere undersøkelser fikk vårt kontor bekræftet av utleieren at husleien var punktlig betalt dels ved kontooverføringer og dels ved kontantoppgjør. Disse opplysningene ble forelagt klageinstansen i FO som etter dette fant å kunne endre sitt avslag og erstatte dette med et nytt vedtak om full innfrielse av søknaden.

Det sosiale lån mannskapet hadde vært nødt til å oppta i mellomtiden kunne nå tilbakebetales.

II

En vernepliktig gjorde henvendelse til Ombudsmannen i anledning av at hans søknad om botillegg var avslått.

Avslaget var begrunnet med at mannskapet ikke oppfylte kravet om minst 4 måneders forutgående botid.

Undersøkelser i saken viste at mannskapet i sin søknad og i samtaler med Forsvarets representanter hadde vært tilbakeholden med opplysninger om hvilke omstendigheter som hadde skapt et behov for å flytte fra foreldrehjemmet så kort tid før militærtjenesten.

Med klagerens samtykke ble saken forelagt FO til fornyet behandling og hvor bl.a. følgende opplysninger ble oppgitt:

«Under samtale med NN den 29. august 2001 fremkom at han hadde følt det for ubehagelig å opplyse Forsvaret om bestemte forhold som derfor ikke er blitt vektlagt under saksbehandlingen ved X og Forsvarets overkommando.

Årsaken til flyttingen fra foreldrehjemmet var at familien var i oppløsning.

Faren hadde flyttet ut, og morens nye venn flyttet gradvis inn i leiligheten.

De spesielle forholdene hadde medført at også NN hadde funnet det nødvendig å flytte. Avtale var inngått om overtagelse av en leilighet og den 21.11.00 hadde han fått utlevert nøkler til det nye leieforholdet.

Iflg. NN har han vært i et langvarig fast ansettelsesforhold, med egen selvstendig økonomi.»

Etter ny gjennomgåelse av saken innlöp melding fra FO om at klageren var innvilget botillegg i samsvar med sin søknad med kr 4.000,- pr. mnd., med tillegg av kr 221,- pr. mnd. for telefonabonnement.

Det ble samtidig opplyst at dersom de nye opplysninger tidligere hadde foreligget ville saken ha blitt behandlet som en søknad om dispensasjon fra 4-måneders regelen.

III

En vernepliktig hadde fått avslag på søknad om stønad til dekning av billånsrenter.

Klagerens avdeling hadde akseptert at lånet var opptatt til anskaffelse av yrkesnødvendig bil, men hadde likevel ikke kunnet innvilge stønad idet vedkommende utlånsbank ikke hadde innrømmet utsettelse med avdragsbetalingen, slik Forsvarets stønadsregler forutsetter. Fra klagerens militæravdeling ble det opplyst at man derfra forgjeves hadde gjort anstrengelser overfor banken for å få innvilget avdragsutsettelse.

Under behandlingen ved vårt kontor ble saken også drøftet med den aktuelle bank som ble orientert om at Forsvarets stønadsregler ufravikelig forutsatte at avdragsutsettelse ble innvilget.

Etter også å ha konferert med militæravdelingen, kunne Ombudsmannen meddele klageren at saken nå ville bli undergitt ny behandling både i banken og ved hans avdeling.

Det ble samtidig opplyst at han kunne ta telefonisk kontakt med vårt kontor dersom ytterligere behov skulle oppstå.

Ombudsmannen har senere ikke hørt fra klageren.

IV

Fra en vernepliktig mottok Ombudsmannen et omfattende klageskriv hvor bl.a. følgende ble anført:

«Undertegnede ble innkalt til førstegangstjeneste med start 19.juli 2000, og tilhører således kontingent 0007.

Etter endt videregående skole i hjembyen Z, flyttet jeg sommeren 1999 til Oslo. Semesteret 1999/2000 gikk jeg på Bjørknes privatskole for å forbedre vitnemålet for å oppfylle de karakterkrav som stilles for kandidater til medisinstudiet ved UiO. Jeg anskaffet meg en leilighet i ... vei 9 i august 1999, med en månedlig husleie på kr 4 000,- og strømutfgifter på ca. kr 333,-. For å betjene denne leien tok jeg i

bruk oppsparte midler, samt midler fra Statens Lånekasse (studielån).

Utleiemarkedet i Oslo er for tiden svært presset, noe som fører til høyere leieutgifter enn ellers i landet. Lånekassens beregnede støtte til boutgifter (kr 2 090,- pr. mnd.) er dermed ikke i nærheten av å dekke de faktiske utgiftene. I januar 2000 mottok jeg nytt studielån for våsemesteret, men da mine oppsparte midler ble brukt til å dekke bo- og leieutgifter høsten 1999, hadde jeg nå kun studielånet til disposisjon. Dette viste seg å ikke være tilstrekkelig. For å slippe å ta opp et dyrt forbrukslån, valgte jeg å ta opp et lån hos kjæresten min på kr 14 000,- våren 2000.

I forkant av rekruttskolen hadde jeg fått informasjon om at Forsvaret ville være behjelpelige med betaling av husleie i avtjeningsperioden. Jeg valgte derfor å beholde leiligheten, som jeg deler med to kamerater.

Jeg gikk inn i Forsvaret i den tro at jeg ikke skulle bli påført økonomiske belastninger. Grunnet høy kursaktivitet så langt i førstegangstjenesten (skipsdykker- og minedykkerkurs) har det ikke vært mulig for meg å ta ordentlig tak i dette problemet før nå.

For å kunne beholde leiligheten frem til dimisjon er jeg avhengig av økonomisk støtte. I samtale med sosialøkonomisk konsulent ved X har jeg blitt direkte oppfordret til å drive ulovlig framleie, noe jeg også gjorde i en periode, siden de innvilgede kr 1 666,- langt fra dekker mine faktiske boutgifter. Både av hensyn til mine samboende og i forhold til videre studier i Oslo etter førstegangstjenesten, vil jeg nødig si opp leieavtalen på grunn av manglende økonomisk støtte fra Forsvaret.»

Klagerens søknad var først avslått av den lokale avdeling, men senere, etter klage, innvilget av FO med kr. 1 666,- pr. måned.

FOs begrunnelse for det innvilgede beløp var at han for våsemesteret 2000 hadde mottatt kr. 41 660,- i lån og stipend fra lånekassen hvorav kr. 1 666,- pr. måned var gått med til å betale husleie.

Dette beløp var klageren svært utilfreds med, og gjorde krav om å få innvilget dekning for sin totale andel av bokostnaden kr. 4 333,- pr. måned.

Etter fullført saksbehandling sendte Ombudsmannen følgende svar til klageren:

«I anledning ovennevnte sak vises til tidligere korrespondanse og telefonsamtaler. Som kjent tar Ombudsmannens vurdering sikte på en så vidt mulig lik praktisering av det gjeldende regelverk for personellet.

Regelverket om botillegg tar primært sikte på å hindre at en selvforsørger skulle miste sin faste bopel som følge av avbrutt arbeidsinntekt under førstegangstjenesten. Boutgifter til midlertidige studenthybler blir normalt ikke dekket av Forsvaret. Det vektlegges bl a om mannskapets arbeidsinntekter har stått i et rimelig forhold til hans boutgifter, om muligheten til utleie av leiligheten under militærtjenesten m.m. Etter bestemte kriterier skal den enkelte søknad behøvsprøves og være gjenstand for skjønnsmessige vurderinger m h t størrelsen på et eventuelt innvilget botillegg.

Det legges til grunn at den omtalte leiligheten i Oslo ble leiet fra sommeren 1999 sammen med 2 venner, i forbindelse med at De ble elev ved Bjørknes privatskole i Oslo etter endt videregående skole i Z.

Med sikte på studiestart i Oslo etter førstegangstjenesten forstås at De ønsket å beholde leiligheten, til tross for Deres utilstrekkelige økonomiske evne til å betjene boutgiftene også før førstegangstjenesten.

Etter de foreliggende opplysninger i relasjon til regelverket om bostønad kan vi ikke se noen grunn til å rette kritikk mot Forsvarets saksbehandling hvor De skjønnsmessig er innvilget delvis dekning av boutgifter med kr. 1.666,- per måned samt strøm- og utgifter.»

V

En vernepliktig i samboerskap med sin studerende venninne klaget over avslag på søknad om å få dekket en måneds husleie på kr 4.500,-.

Klageren opplyste at han sammen med sin samboer hadde flyttet inn hos utleier med et løfte om at samboeren forpliktet seg til barnepass ved utleierens behov.

Under eksamensforberedelsene hadde samboeren ikke kunnet overholde avtalen om barnepass til utleierens fulle tilfredshet.

Dette hadde medført at paret så seg nødt til å skaffe annet bosted med den følge at de for en måneds vedkommende hadde påført seg husleieforpliktelse både for gammel og ny leilighet. Leieprisen i ny leilighet var kr 4.500,- pr. mnd. som han ønsket å få dekket av Forsvaret.

Klagen førte ikke frem og ombudsmannen hadde intet å bemerke.

Forsvarets skolevirksomhet

Det er i årets løp behandlet 8 saker i denne gruppe mot 6 saker i 2000. De hyppigste klagetema i denne gruppe gjelder klager over ikke-beståtte opptaksprøver til befalsskole. I 2001 er det imidlertid flest klager over manglende utstedelse av vitnemål.

I

En befalelev klaget til Ombudsmannen etter å ha fått strykkarakter i faget «avdelingsføring» og blitt frabeordret fra en av Hærens befalsskoler.

Saken var også av klageren brakt inn for en befalsorganisasjon han hadde meldt seg inn i. Saken ble gjenstand for en tidkrevende korrespondanse for å bringe klarhet i hvilke militære regler som kom til anvendelse i den angjeldende sakstype.

Et hovedtema i saken var spørsmålet om det kunne foreligge grunn til å oppheve frabeordringsvedtaket idet befalsskolen ikke hadde gitt klageren forutgående skriftlig varsel om at han lå an til stryk i det nevnte skolefag, slik reglene krever.

Strykkarakteren hadde medført at han ikke fikk avgangsvitnemål og ble derfor heller ikke beskikket til sersjant med etterfølgende pliktjeneste.

Resultatet var blitt arbeidsløshet og lønnsstap. Det fremkom under saksbehandlingen at klageren var den eneste som ikke var skriftlig varslet blant elevene i faresonen.

Fra befalsskolens side var det bl.a. antydnet at en eventuell skriftlig forhåndsvarsling neppe ville hatt noen betydning. Bl.a. var det vist til at klageren hadde hatt et betydelig sykefravær i løpet av skoleåret.

I sin skriftveksling med partene framholdt Ombudsmannen bl.a. følgende om skriftlighetskravet:

«Kravet til skriftlighet tar bl.a. sikte på å avverge tvil om rette militære foresatte har gitt det nødvendige klare varsel/advarsel, om tidspunkt etc, for å unngå at det i ettertid skal foretas hypotetiske antagelser om hvordan elevens resultat kunne ha blitt dersom et varsel/advarsel hadde vært tydeligere.

Dersom det etter unnlatt varsel i ettertid skulle menes at et varsel (skriftlig eller muntlig) likevel ikke kunne forbedret elevens resultat, kan det generelt stilles spørsmål om hvorfor et frabeordringsvedtak ikke ble forberedt i samsvar med regelverket og oppfulgt i god tid før skolens avslutning.

Etter befalsskolens redegjørelse legges til grunn at karakteren i «avdelingsføring» er fremkommet etter en systematisk observasjon av elevene gjennom skoleåret i de tilfeller de er i en lederrolle, herunder som klassekommandør, daghavende elev, lagfører/nestlagfører i diverse situasjoner, vognkommandør m.m.

Under sakens tidligere behandling har FO/Juridisk avdeling opplyst at klageren ble varslet (muntlig) den 2. februar 2000 om at han hadde for dårlige resultater og at han kunne risikere stryk. I FO/Juridisk avdelings notat datert 25. september 2000 er videre hevdet at klageren ville ikke hatt anledning til å forbedre seg selv om han hadde fått et skriftlig varsel.»

Med sikte på endelig avklaring ble det avholdt møte ved vårt kontor med representanter for FO/P og Hærstaben hvorunder en ordning av saken i minnelighet ble skissert.

Et par uker senere mottok Ombudsmannen brev fra Hærstaben om at saken var løst ved en forliksavtale med klageren direkte.

I følge avtalen skulle klageren gjeninntas i tjeneste ved befalsskolen som fast sersjant i tre måneder. Under denne periode skulle han gis muligheten for å avlegge kontinuasjonseksamen i faget avdelingsføring. Ved eventuell bestått eksamen skulle klageren få utstedt vitnemål for 2-årig etatsutdanning. I tillegg fikk klageren utbetalt kr 70.000,- som et fullt og endelig oppgjør i saken.

BEFALSSAKER

Det er behandlet 17 saker i denne gruppe i 2001 mot 18 saker i 2000. I 3 av sakene er avgjørelsen endret i favør av klageren. De fleste klagesaker fra befalet finner en i kategoriene tilsetning, forbigåelse og økonomiske forhold. Det forekommer også klager i forbindelse med tjenesteuttalelser.

De senere år er det også mottatt henvendelser vedrørende avslag på søknad om yrkestilsetning som befal og henvendelser vedrørende de avgangsstimulerende tiltak.

I

En løytnant mente seg urimelig behandlet av Forsvaret idet han hadde fått avslag på søknad om fast yrkestilsetning.

Klageren viste til at han over en periode på 7 år på 1980–90-tallet hadde vært engasjert i befalsstilling i Hæren. I 1999 hadde han fått tilbud om engasjement som befal ved en av Luftforsvarets stasjoner.

Han hadde oppfattet dette tilbudet som en mulighet for fast tilsetning. Han hadde derfor sluttet i sin sivile jobb for å vende tilbake til Forsvaret.

I forståelse med sin lokale sjef hadde han søkt de sentrale personellmyndigheter om fast tilsetning. Søknaden var til hans store skuffelse avslått, bl.a. med den begrunnelse at han manglet generell studiekompetanse, slik det nå kreves for å oppnå fast yrkestilsetning.

Klageren hevdet på sin side at hans manglende studiekompetanse var kjent da han fikk tilbudet fra Luftforsvaret og at de lokale lederne hadde antydning mulighetene for fast stilling i Forsvaret.

I sin redegjørelse for saken, ble det fra FO erkjent som uheldig at en person med mer enn 6 års kontraktjeneste, var blitt tilbudt reengasjement.

Etter dette tok saken en mer positiv vending idet arbeidsgiversiden åpnet for kvalifiserende utdanningstilbud.

Klageren meddelte at saken nå kunne stilles i bero. Ombudsmannen har senere ikke hørt noe fra løytnanten.

II

En kapteinløytnant ønsket Ombudsmannens bistand i anledning sin avslåtte søknad om avgangskontrakt.

Søknaden var avslått bl.a. med den begrunnelse at klageren representerte en fagkategori som var definert som «kritisk kompetanse» og at Forsvaret derfor ikke ønsket å stimulere slike til å fratruke.

Til Ombudsmannen skrev klageren bl.a. slik:

«Jeg innklager herved saksbehandlingen og personellbehandlingen til Ombudsmannen for Forsvaret. Sjøforsvarsstaben som har den avgjørende myndighet skal utvise et personellansvar, saksbehandle og foreta beslutninger som er i tråd med god forvaltningsskikk. De skal samtidig foreta en både helhetlig og samtidig individuell vurdering av arbeidstakernes henvendelser.

Jeg ønsker å motta en avgangskontrakt med studiestønning med tre års lønn iht Iverksettelsesdirektivets vedlegg F. Ettersom jeg nå ikke kan begynne på skole til høsten, er jeg åpen for at avgangskontrakten konverteres til en kontrakt om sluttvederlag med to års lønn iht Iverksettelsesdirektivets vedlegg A. Dersom dette blir innfridd vil jeg ikke reise søksmål mot Forsvaret. Jeg vil da ha mulighet for å gå en annen fremtid i møte og forsåvidt kunne se tilbake på Forsvaret som en god og ansvarsbevisst arbeidsgiver.»

Ved undersøkelser i saken fremkom bl.a. at klageren hadde innlevert oppsigelse av ansettelsesforholdet i Forsvaret 2 dager før han fremmet søknad om avgangskontrakt.

Med bakgrunn i undersøkelser og innhentede redegjørelser, skrev Ombudsmannen avslutningsvis bl.a. slik til klageren:

«Etter vår gjennomgåelse av saken må innledningsvis påpekes at formålet med avgangskontrakter i forbindelse med omstillingen i Forsvaret tok sikte på økonomiske besparelser ved bl.a. å redusere antall ansatte i Forsvaret.

For dette formålet fikk Forsvaret godkjenning til å bruke bestemte virkemidler som kunne stimulere personell til å søke avskjed/innlevere oppsigelse.

Forsvarets behov er etter formålet styrende for hvem som får innvilget søknad om avgangsstimulerende tiltak.

I iverksettelsesdirektivets pkt. 5 fremgår for øvrig at avgjørelse på en slik søknad «ikke er å anse som enkeltvedtak i relasjon til forvaltningsloven, og faller således utenfor den alminnelige klageadgang etter samme lov.»

Oppsigelse av ansettelsesforholdet forstås å være muntlig fremlagt av Dem overfor Deres SAE-sjef den 2. november 2000.

Søknad om avgangskontrakt sees deretter fremført i Deres brev til FO/P datert 4. november 2000.

I Deres brev til FO/SST datert 11. juni 2001 sees presisert at De mente å si opp samtidig som De søkte avgangskontrakt, idet De ber om en bekreftelse på at ansettelsesforholdet opphører fra den 1.8.2001.

Det legges til grunn at De i samsvar med oppsigelsen avsluttet ansettelsesforholdet i Forsvaret etter egen vilje.

Etter vårt syn har De intet rettskrav på å få innvilget den omtalte søknaden om avgangskontrakt. Forsvarets personell har kun fått en slik spesiell mulighet som følge av den pågående omstillingen i For-

svaret.

Vi kan heller ikke se noen grunn til å rette kritikk mot det utviste skjønn og vedtak som er truffet av Forsvaret, ikke minst på bakgrunn av at De allerede hadde fremlagt en oppsigelse før eller samtidig som De søkte om avgangsstimulerende tiltak.»

III

En major som hadde søkt på stillingen som stabssjef ved en av Forsvarets avdelinger, ønsket Ombudsmannens gjennomgang av tilsettingssaken.

Med bakgrunn i sitt kjennskap til de konkurrerende søkere, var han forundret over ikke å ha nådd frem i konkurransen om stillingen.

Saken medførte en langvarig saksbehandling og korrespondanse både i forhold til FO og Forsvarsdepartementet. Til tross for grundige undersøkelser viste det seg vanskelig å bringe på det rene hvilke konkrete vurderinger som hadde ledet til det endelige tilsetningsvedtak.

Etter ca. 15 måneders saksbehandling skrev Ombudsmannen avsluttende slik til klageren:

«I anledning ovennevnte sak vises til telefon-samtale den 18. oktober 2000, idet vi dessverre må medgi at det har tatt lang tid for å søke belyst om det i tilsettingssaken er bygget på en saklig sammenlignende vurdering av søkerens realkompetanse for stillingen.

Idet klagesaken gjelder vedtak truffet av Forsvarssjefen etter administrasjonens innstilling, ble det i siste omgang ansett nødvendig å forelegge saken for kontroll av Forsvarsdepartementet.

Utfallet av FDs kontroll er gitt i brev fra FD til Ombudsmannen datert 16. oktober 2000.

Kopi uten bilag vedlegges.

Som det fremgår har departementet ikke funnet grunn til å kritisere hverken administrasjonen eller Rådet i disponeringssaker i dette tilfellet.

FDs uttalelser vedrørende begrunnelse av tilsetningsvedtak forutsettes å gjelde forholdet til partene/søkerne. Skjønsmessige vurderinger bygger på faktorer som gjerne kan bli vektlagt noe forskjellig av de enkelte personer i tilsetningsprosessen, og søkerne har derfor ingen rett til å få noen nærmere begrunnelse for de vurderinger som ledet til vedtaket.

Ombudsmannen har imidlertid rett til innsyn i sakens samtlige dokumenter, dvs. utover de aktuelle partsrettighetene, og i forbindelse med kontrollopp-gaven på Stortingets vegne blir bl.a. kontrollert de premisser og begrunnelser som legges til grunn for de skjønsmessige vurderinger som foretas av tilsetningsmyndigheten.

Forsvarets personellhåndbok (FPH) del B pkt. 5.7.6 fastslår at innstillingen av 3 søkere i prioritetsrekkefølge skal begrunnes.

Etter vårt syn må dessverre opplyses at Forsvarets rutiner burde bli bedre på dette området, idet vi også i denne saken må medgi at kravet til begrunnet innstilling ikke synes etterlevet. På et generelt grunnlag er denne utilfredsstillende rutine påpekt i Ombudsmannsnemndas årsberetning til Stortinget for 1999 – 2000 (side 24).

Under kontrollen av den påklagete tilsettingssaken har vi gjennomgått personelldokumentene tilhø-

rende de aktuelle søkerne, herunder rulleblad, tjenesteuttalelser, vitnemål etc.

Vi har notert oss omtalen av søkerne, men noen reell begrunnelse med en sammenlignende vurdering av søkerens kvalifikasjoner for den bestemte stillingen, kan dessverre ikke finnes i de mottatte saksdokumenter.

Blant søkerne er De funnet kvalifisert for stillingen, men vi har dessverre ingen holdepunkter med hensyn til hvilke premisser og eventuelt faktiske opplysninger som er lagt til grunn for de skjønsmessige vurderinger som ledet til at den tilsatte offiseren ble funnet best kvalifisert, i konkurransen med flere godt kvalifiserte søkere med langvarig relevant tjenesteerfaring.

Idet en manglende begrunnelse for innstillingen (jfr. FPH del B pkt. 5.7.6) fremdeles ikke er fremlagt, må pr i dag forutsettes at det heller ikke forelå noen skriftlig begrunnelse på det aktuelle tidspunktet.

Manglende begrunnelse etter bestemmelsen i FPH må betraktes som en saksbehandlingsfeil, som i neste omgang kan medføre vurdering av om feilen kan ha virket bestemmende for tilsetningsvedtaket.

Etter det som er fremkommet kan vi vanskelig vurdere hvorfor den tilsatte er funnet best kvalifisert for stillingen, og dermed kan vi dessverre ikke ta endelig stilling til om tilsetningsvedtaket er truffet på et saklig grunnlag.

Etter vårt syn har De således hatt grunn til å stille spørsmål vedrørende saksbehandlingen.

Det forstås at De ønsker å avgi visse bemerkninger og etter Deres anmodning stilles saken i bero i påvente av Deres brev.»

En uke senere mottok Ombudsmannen følgende svar fra klageren:

«Undertegnede viser til Ombudsmannens skriv av 1. november og takker for en utfyllende redegjørelse.

Vedlagt fulgte også departementets bemerkninger hvor departementet bla annet har merket seg at tilsatte hadde mer relevant tjenesteerfaring enn klageren. Dette virker underlig, relevant tjenesteerfaring er en av de tre faktorene som realkompetansen bygger på, når det gjelder relevant tjenesteerfaring mente jeg å ha påvist det motsatte, jeg undres da på hva som er relevant tjeneste?

Det er fortsatt sider ved denne saken jeg kan undres over, men jeg har fått en leksjon i hvordan systemet fungerer, hvordan det er basert på skjønsmessige vurderinger. Selv om jeg da ikke er enig i alle slutninger, er det beroligende å se den grundigheten Ombudsmannen for Forsvaret har utvist. Det synes også for meg som om FO/P har lagt ned et betydelig arbeide for å få belyst alle sider ved denne saken, det virker **meget** betryggende.

Ut i fra de tilbakemeldinger jeg har mottatt fra Ombudsmannen føler jeg at jeg har fått belyst min sak så grundig som man kan forvente. Selv om Ombudsmannen avdekker rutiner rundt innstillingene som ikke er helt ønskelig, har jeg ingen grunn til å tro at dette vil kunne være noe hinder ved en eventuell senere korssvei.

Jeg takker Ombudsmannen for Forsvaret for villig bistand, FO/P for grundig arbeide og ber Ombudsmannen for Forsvaret herved avslutte saken.»

SIVILT PERSONELL

Det er behandlet 9 saker i denne gruppe mot 7 saker i 2000. I 2 av sakene er avgjørelsen endret i klagerens favør. Ombudsmannen finner å ville påminne om at alle ansatte i Forsvaret først må ha utnyttet sine klagemuligheter overfor de ordinære forvaltningsorganer/avtalemotparter før saken kan bringes inn for Ombudsmannen.

I

Fra en tidligere sivilt ansatt fikk Ombudsmannen en anmodning om bistand.

Klageren opplyste at han i mer enn et halvt år hadde forsøkt å få innfridd et krav om etterbetaling av lønn og visse tillegg.

I følge klageren var pengekravet basert på hans personlige tolkning av tariffavtalen. Hans skriftlige krav og etterfølgende telefoniske purringer hadde hittil vært nytteløse.

Fra vårt kontor ble klageren instruert om en videre fremgangsmåte og ble bl.a. anbefalt å gjøre ny skriftlig henvendelse med grundig konkretisering av sine krav.

Klageren gjentok etter dette sitt krav overfor Forsvaret og anmodet om at endelig oppgjør måtte finne sted innen 4 uker.

Ombudsmannen er nylig meddelt fra klageren at Forsvaret har opptatt drøftelser som ventelig kan føre til et akseptabelt resultat for klageren.

II

Fra en av Forsvarets sivilt ansatte kvinner mottok Ombudsmannen en klage etter at hun ikke hadde oppnådd ansettelse i en ledig stilling som husøkonom.

Klageren gjorde bl.a. gjeldende at tilsetningsvedtaket måtte ansees ugyldig idet en person som var inhabil i saken, hadde deltatt i saksbehandlingen. Den påstått inhabile person var hennes egen svoger.

Tilsettingssaken hadde versert over lang tid, noe som medførte en tidkrevende korrespondanse også ved Ombudsmannens behandling.

Etter fullførte undersøkelser avsluttet Ombudsmannen saken med følgende brev til klageren og Forsvarsdepartementet:

«I anledning ovennevnte sak vises til tidligere korrespondanse etter NNs henvendelse til ombudsmannen i brev datert 25. februar 2000.

På bakgrunn av NNs forutgående brev til Forsvarsdepartementet datert 7. februar 2000, og idet hun hevdet at både X (tilsetningsmyndigheten), arbeidstagerorganisasjonene og Forsvarets overkommando har gått utover sine fullmakter ble saken tatt

opp med Forsvarsdepartementet i vårt brev datert 6. mars 2000. I denne forbindelse ble bl.a. rettet oppmerksomhet mot fremførte habilitetsinnsigelser.

– Habilitetsspørsmålet.

Når det gjelder habilitetsinnsigelsen har vi notert oss anførsler om at klagerens svoger som sjef for personellseksjonen/X, har behandlet tilsettingssaken og at dette kan ha hatt betydning for innstillingen, jfr. forvaltningslovens § 6.

I denne forbindelse har vi også notert oss klagerens opplysninger om en langvarig familiestrid etc.

Tjenestemannen skal i utgangspunktet selv avgjøre om han er ugild, eventuelt forelegge spørsmålet for sin nærmeste overordnede til avgjørelse, herunder opplyse om særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten til tjenestemannens upartiskhet (fvL § 6 2. ledd).

Klagerens fremførte habilitetsinnsigelse sees besvart i brev til klageren fra X datert 15. november 1999, hvor det bl.a. er opplyst at i denne innstillingssaken er svogeren ugild til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse.

Svogeren oppgaver i innstillingssaken er konkretisert slik i brevet fra X:

- «– underskrevet skriv med bekreftelse på mottak av søknader. Søknadene ble mottatt direkte av Personellkonsulent.
- underskrevet skriv om innkalling til intervju. Hvem som skulle innkalles til intervju er vurdert av Sjef EBA-avdelingen og Personellkonsulent i samråd med Sjef X.
- foretatt praktisk ledelse av intervjurundens første dag, den 2 sep 99,
- underskrevet skriv vedrørende underretning om innstilling

Ovennevnte oppgaver er rene administrative oppgaver og er utført etter fullmakt fra Sjef X.»

På bakgrunn av de foreliggende opplysninger antas at tilretteleggelse for innstillinger i tilsettingssaker foregår bl.a. ved personellseksjonen X, hvor klagerens svoger er sjef. Tilretteleggelse for behandling av denne tilsettingssaken synes også å ha vært utført av personellseksjonen, men hovedsaklig av seksjonens personellkonsulent, iflg. X.

Som nevnt har X betraktet klagerens svoger som inhabil til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse, selv om X ikke kjente til familiestriden.

Når det gjelder utvelgelse av kandidater til intervju har vi notert oss Xs opplysning i brev av 15. november 1999 at denne vurderingen ble foretatt av sjef EBA og personellkonsulent i samråd med sjef X. I major Ys brev datert 19. mars 2001 er opplyst at utvelgelsen i dette tilfellet har vært overlatt i sin helhet til sjef EBA avd (Vollmester).

Ifølge både major Y og sjef X var Y imidlertid ikke deltager i innstillingsprosessen.

Med hensyn til spørsmål om major Ys underordnede kan tilrettelegge saken når major Y selv er ugild er vist til forvaltningslovens § 6 3. ledd.

Idet major Y ikke har avgjørelsesmyndighet blir

hans underordnede ikke under enhver omstendighet inhabil til å tilrettelegge for et innstillingsforslag og et eventuelt tilsetningsvedtak.

I denne forbindelse kan vi slutte oss til redegjørelsen i FDs brev av 30. januar 2001.

Klageren har forutsatt at innstillingen til tilsetningsrådet var undertegnet av major Y, jfr. hans underskrift i Xs brev til klageren datert 5. november 1999. Etter gjennomgåelsen av dokumentene har vi imidlertid konstatert at innstillingen er undertegnet av sjef X.

Etter klagerens fremførte anførsel på et feilaktig grunnlag kan det faktiske forholdet likevel ikke sees opplyst til klageren. Innstillingen og omtalen av søkerne ble fremmet for tilsetningsrådet med attester/vitnemål for 16 søkere i Xs brev datert 5. november 1999.

Major Y har i redegjørelse til ombudsmannen datert 19. mars 2001 opplyst at habilitetsinnsigelser ikke ble vurdert fra hans side da han ikke var involvert i prosessen. Y har imidlertid forklart at dersom klageren hadde vært blant de som ble innkalt til intervju ville det vært naturlig for ham å trekke seg fra det omtalte intervjuet første dag.

En viss befatning med tilretteleggelsen i saken har han således hatt, uten at vi kan se grunn til å påstå at han har tilrettelagt saken i større grad enn det som han selv og X har anført.

Ut fra klagerens kjennskap til major Ys ordinære rolle i forbindelse med tilsetnings saker finnes det forståelig at klageren fant grunn til å stille spørsmål vedrørende hans befatning med denne tilsetningssaken, spesielt på bakgrunn av den omtalte familiestriden (som var ukjent for X) og når Y faktisk også har ledet intervjurundens første dag.

Som nevnt har klageren forutsatt at innstillingen var undertegnet av major Y.

Det finnes også forståelig at klageren har reagert over sjef Xs uttrykte overraskelse og skuffelse over habilitetsinnsigelsen.

Klageadgangen bør selvfølgelig kunne benyttes når det menes å foreligge en saklig grunn, og spesielt ved mangel på tilfredsstillende oppklarende svar som eventuelt kan avverge en klage.

Konklusjon vedrørende habilitetsspørsmålet:

Idet X har betraktet major Y som ugild til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse finnes det kritikkverdige at major Y likevel har foretatt den praktiske ledelse av intervjurundens første dag. Det finnes også uheldig at X har latt major Y underskrive de omtalte brev til søkerne.

På denne bakgrunn menes at klageren hadde saklig grunn til å fremme habilitetsinnsigelsen.

Habilitetsinnsigelsen ble fremført i 1999 og i brev til FD datert 7. februar 2000.

Etter ombudsmannens brev til FD datert 6. mars 2000 og senere påminnelser, er det først ved FDs brev til ombudsmannen datert 30. januar 2001 vi er meddelt resultatet etter klagebehandling av habilitetsspørsmålet på et høyere nivå enn X.

Saksbehandlingstiden er etter vårt syn ikke i samsvar med god forvaltningsskikk.

Etter de foreliggende opplysninger kan vi imidlertid ikke se grunn til å hevde at major Y har deltatt i noen tilretteleggelse som kan ha betydning for den saken.

– Øvrige påberopte saksbehandlingsfeil.

Det er videre påberopt som saksbehandlingsfeil at klageren ikke ble innkalt til intervju som søker fra

innstillende enhet, med henvisning til tilsetningsreglementet pkt. 6.5.1.

Bestemmelsen angir at søkere fra enheten som har utlyst stillingen, skal innkalles til intervju på lik linje med andre søkere **dersom** de anses aktuelle for tilsetting. (**uthevet her**)

Følgende krav til søkerens utdanning/praksis var stillet:

Utdanning: 3-årig videregående skole yrkesfaglig studieretning, husøkonomutdanning eller tilsvarende. Lang praksis innen renhold og arbeidsledelse kan kompensere for manglende formell utdanning. Det kreves fagbrev innen renhold. Praksis: 2 års praksis innen renhold og fra arbeidsledelse, førerkort kl B.

Klageren har i søknaden ikke oppgitt utdanning. Hun har fagbrev innen renhold, og har praksis som renholdsbetjent ved X fra 1986 til d.d. For øvrig har hun 2 års praksis (1983 – 1985) som daglig leder av en frisørsalong.

Hun ble ikke funnet kvalifisert for stillingen grunnet manglende relevant praksis (bl.a. arbeids/personelledelse og nødvendige personlige egenskaper for stillingen) som eventuelt kunne ha kompensert for manglende formell utdanning.

Det legges til grunn at stillingen som Husøkonom i EBA-avdelingen er en seksjonssjefsstilling, med ledelse og kontroll av avdelingens renholdstjeneste som utføres av 55 ansatte fordelt i begge fylkene.

Når det gjelder innstillingsmyndighetens skjønnsmessige vurdering av klagerens kvalifikasjoner for stillingen, kan det ikke sees bygget på noen feilaktige eller usaklige premisser.

Idet innstillende myndighet har funnet klageren uaktuell for tilsetting kan det manglende intervjuet ikke betraktes som en saksbehandlingsfeil.

Innstilling med samtlige personeldokumenter tilhørende de 16 søkerne, med vitnemål og attester, forutsettes fremsendt rådet med Xs brev datert 5. november 1999.

Tilsetningsrådet mente at ingen av de innstilte søkerne var kvalifisert til stillingen, hvoretter saken ble returnert til X.

Saken ble drøftet med de sivile tjenestemannsorganisasjoner i møte 6. desember 1999, idet X foreslo å søke FO om å fravike kravet om formell utdanning/fagbrev innen renhold for de innstilte søkerne, for deretter å fremme saken på nytt for tilsetningsrådet. Tjenestemannsorganisasjonene fremførte ikke innvendinger mot Xs forslag.

I FOs svar er imidlertid påpekt: «For å få en likebehandling av søkerne bør stillingen kunngjøres på nytt, eventuelt etter lokale drøftinger hvor kravene i kunngjøringsteksten blir gjennomgått på nytt og endret i forhold til den stillingen som skal besettes.»

Etter det opplyste ble ny kunngjøringstekst deretter drøftet og ny kunngjøring foretatt.

Klageren hevder at den fornyete utlysning av stillingen er ugyldig, idet hun mener at tilsetningsrådet skulle først ha vurdert om øvrige søkere var kvalifisert for stillingen. Etter sakens drøftelse med tjenestemannsorganisasjonene den 6. desember 1999 hadde X åpenbart adgang til å fremme saken for FO.

Xs etterfølgende saksoppfølging i samsvar med FOs anvisning kan ikke sees å være påklaget av noen tjenestemannsorganisasjon og FD har heller ikke funnet noe feilaktig ved den påklagete fremgangsmåten.

På bakgrunn av de foreliggende opplysninger

kan heller ikke vi se noen holdbar grunn til å hevde at den fornyete utlysning skulle være ugyldig.

Når det gjelder saksbehandlingen etter den fornyete utlysning synes denne å være i samsvar med gjeldende regelverk. Tilsetningsrådet har plikt til å foreta en selvstendig vurdering av søkerens kvalifikasjoner og egnethet for den bestemte stillingen. Etter en skjønnsmessig helhetsvurdering har rådet adgang til å tilsette hvem det vil av de innstilte søkerne. Rådets saklige skjønnsmessige vurderinger er unntatt fra begrunnelsesplikt og kan ikke overprøves.

Den tilsatte i stillingen som husøkonom synes å ha gode relevante kvalifikasjoner, bl.a. fra praksis som husøkonom fra 1.3.92 til d.d.

Det kan ikke sees at innstillings- eller tilsetningsmyndigheten har bygget på feilaktige eller usaklige premisser når den tilsatte er blitt funnet best kvalifisert for stillingen.

Konklusjon:

Det har medgått utilfredsstillende lang tid for å få saken belyst etter klagerens henvendelse til ombudsmannen.

Etter det som er fremkommet kan det imidlertid ikke sees grunn til å rette noen kritikk mot tilsetningsvedtaket.»

BEFARINGER OG INFORMASJONSBesøg

Som nevnt under avsnittet «Innledning» foran i denne beretning har nemnda foretatt befarings ved flere tjenestesteder i løpet av 2001. Nedenfor gjengis rapportene fra befaringsene som tidligere er oversendt Forsvarsdepartementet og Forsvarets overkommando.

Befaring ved Bardufoss hovedflystasjon

Stabssjefen ob. Tore Krum orienterte om hovedflystasjonens historie, betydningen av den geografiske beliggenhet med natur, treningsmuligheter etc. I 1998 fikk stasjonen ansvar for både Langnes deployeringsflystasjon og Evenes mobiliseringsflystasjon.

Hovedflystasjonen er i dag oppsatt med to helikopterskvadroner. 339 skvadron ble operativ i 1964, med hovedansvar å gi transportstøtte til hæravdelinger. 337 skvadron ble operativ i 1983 og utfører i første rekke flystøtte for Kystvakten. Hovedflystasjonens hovedoppgave i krig er å være mottaksbase for nasjonale og allierte forsterkninger, samt deployeringsbase for nasjonale og allierte flyavdelinger.

For øvrig driver stasjonen styrkeproduksjon for mobiliseringsforsvaret, samt drift og vedlikehold av Forsvarets materiell i store deler av Nord-Norge.

Halvparten av stasjonens helikoptre står p.t. på bakken og venter på deler, på bakgrunn av innkjøpsstopp. Helikoptrene er imidlertid over normal levealder. Luftvernet med «Amraansystemet» er samlet på ett sted og fungerer meget godt.

Basekapasiteten

Bardufoss hovedflystasjon er lokal forvaltningsmyndighet også for omkringliggende avdelinger. Helikoptervedlikehold tas 100 %. Et godt fly- og mekanisk miljø er spesielt for distriktet, bl.a. med gode sivile skoler og et godt samarbeide mellom skolene og hovedflystasjonen.

Et integrert samarbeide er etablert mellom 6. div. og stasjonen. Hovedflystasjonen fungerer også som et alliert treningssenter.

Personellstyrken var i år 2000 på 507 befal og sivile (OPL 563) mot i dag 420 befal og sivile. Stasjonen venter imidlertid på fastlegging av en ny organisasjon. For fremtiden forventes at stasjonens personellstyrke vil være redusert til ca. 250 befal og sivile og svært få vernepliktige mannskaper.

Velferdsoffiser kapt. Fagerli orienterte om forskjellige tiltak under Velferdstjenesten. Spesielt ble fremhevet at innføringen av minstesatser pr. soldat hadde fått gode resultater for velferdssituasjonen ved avdelingen. Det tilbys mange fritidstilbud og

trivselen er generelt god blant soldatene, i følge velferdsoffiseren.

Under omvisningen besøkte nemnda stasjonens idrettsbygg med eldre gymnastikksal som tidligere hadde stått på prioriteringslisten for nybygging. Den ubestemte fremtid for hovedflystasjonen og for øvrig samarbeidet med 6.div. hadde forårsaket at gymnastalen var tatt ut fra prioriteringslisten. Et styrkerom er godt utstyrt men har for liten plass i forhold til behovet. Idrettsoffiseren mente at soldatenes generelle helsesituasjon var blitt bedre i år, noe som kanskje skyldes flere aktivitetstilbud i kombinasjon med velferdstilbud.

En mannskapskaserne ble besøkt under orientering av sjef for utdanningsavdelingen, kapt. Aae 4 soldater er forlagt på hvert 6-manns rom og forholdene syntes tilfredsstillende.

Møte med tillitsvalgte

I flg. de tillitsvalgte ble FU-møtene avholdt regelmessig, og det er stort sett et godt samarbeid med befalet. De tillitsvalgte fant nyordningen med kun ett kjøkken fordelaktig, og de er stort sett tilfreds med forpleiningstilbudet. Hjelpemannskapene er samlet i «Soldatkompaniet». Dette har medført en større grad av fellesskapsfølelse blant mannskapene, til tross for at den daglige tjeneste utføres på tjenesteavdelinger spredt over hele stasjonsområdet.

De tillitsvalgte etterlyste større klarhet vedrørende den faktiske dimisjonsdato. Det har forekommet at mannskaper er gjort kjent med sin dimisjonsdato bare få dager før dimisjon.

Befaring ved 6.divisjon

P-sjefen oblt. Sakserud orienterte om 6. divisjons historikk, infrastruktur, trenings- og øvingsmuligheter. Han orienterte om garnisonene Setermoen, Heggelia og Skjold som utgjør 6. divisjon.

Foruten den ordinære soldatopplæring er divisjonen nå mest opptatt med den frivillige oppsetning til KFOR VI som påbegynnes 1.august. For øvrig forberedes en omstillingsprosess ved 6. div., som følge av den generelle omorganisering av Forsvaret. Det forventes at 6. div. vil få større oppgaver både i omfang og kompleksitet. Et særlig behov for mer langtrekkende panservern ble understreket.

Blant de sivilt ansatte er gjennomsnittsalderen høy. Offiserskorpset har en stor andel med midlertidig grad. 33 % av stillingene som kaptein/løytnant, og 20 % av stillingene som major er besatt av personell med midlertidig grad. Det store antallet i midler-

tidige stillinger stiller krav til en kontinuerlig overvåkning av sikkerheten under soldatopplæringen.

På ombudsmannens spørsmål ble det bekreftet at det under øvelsen Joint Winter 2001 hadde forekommet uheldig behandling av øvelsesmessig tilfangede soldater. Saken var nå til behandling hos Distriktskommando Nord-Norge (DKN), ble det opplyst.

Vedrørende rekrutteringen til KFOR-styrken ble det understreket behov for raskere avklaring av lønn og forsikringsordninger. De rådende uklarheter har medført vansker for rekrutteringen av de ca. 800 som skal inngå i KFOR VI.

Befaring ved Setermoen garnison (SEG)

Stabssjef, oblt. Wold orienterte om garnisonens historikk, bl.a. som landets største hæravdeling og med stort innslag av alliert personell. Videre ble nemnda orientert om SEG's oppgaver, organisasjon, nøkkeltall og kompetanse.

SEG driver utdanning av befal, soldater og avdelinger, danner kadre for krigsorganisasjonen, driver mobiliseringsplanlegging og støtter allierte øvelser og rep.trening.

Krigsorganisasjonen setter opp brig. 6 (panserbrig.) med 3000 mann/art.reg. 6, oppklbn, sanbn, jegerbn og garn.avd.

Det er i dag et misforhold mellom stabens oppgaver og kapasitet. Totalt ansatte i fredsorganisasjonen er 565 (365 befal, 147 sivile, 29 grenaderer og 14 lærlinger). Kvinneandelen blant de ansatte utgjør 32 befal og 101 sivile.

Mannskapsstyrken 1. øvingsdag er 1.356. Budsjettet for år 2000 var 330 mill.

Som særlige utfordringer ble bl.a. nevnt:

- Utdanning til KFOR VI.
- Kompetanseproblemer grunnet mangel på yrkesbefal.
- Rekruttering til Nord Norge – står i konkurranse med utenlandstjeneste for befal og avgangsstimulerende tiltak.
- Anstrengt økonomi og vakante stillinger som følge herav.
- Tidsmessig infrastruktur.

Velferdstjenesten ble presentert av velferdsoffiser kapt. Pedersen. Velferdstjenesten skal betjene ca. 1.500 soldater, hvor det bl.a. legges stor vekt på å gi råd og veiledning i sosiale saker som er medbragt fra det sivile liv. Velferdstjenesten gir bistand på en rekke områder for soldatene, for eksempel ved økonomiske problemer fra det sivile. Med kun en sosialkonsulent på ca. 1.500 soldater føler velferdsoffiseren ofte at kontoret kommer til kort. Det ble påpekt behov for flere kvalifiserte personer for sosialsaker.

Velferdskontorets ulike tilbud består bl.a. i utlån

av materiell, musikkrom, internett, kontorsenter, soldatlag, canal+ på storskjerm i kinosal, hotellavtaler, permsentere i Narvik og Tromsø, velferdsturer som hundespenn, rideturer, fotballturer, fisketurer etc.

Lt. Haugenes orienterte om innkvarteringsforholdene. Utilstrekkelige tildelinger av vedlikeholdsmidler gjennom mange år hadde gitt dårlige resultater, (ca. 60 % i gj.sn. pr. år under behovet). Dårlig vedlikehold produserer dyrt vedlikehold. Det er behov for utbedring av botilbudet for befal. Noe er bra, men det benyttes i dag befalsforlegninger som ikke er forutsatt til benyttelse, grunnet dårlig standard.

Behovet for kontorlokaler har medført at soldatforlegningsrom er omgjort til kontorer som ikke holder tidmessige krav. Soldatkaserner er planlagt for hovedmodernisering. Noen kjøkken er utilfredsstillende, men et nybygg er planlagt. Garasjeforholdene har gjennom mange år vært meget utilfredsstillende. Kjøretøyer står ute i stor grad.

Den bygningsmessige besiktigelse ble foretatt under ledelse av stabssjef oblt. Wold. Sanitetsleirens fasiliteter for soldatene var gjennomgående svært utilfredsstillende, både forlegningsrom, dusj og toalettforhold, treningsrom etc. Ifølge stabssjefen er det planlagt en hovedmodernisering av forlegningsstandarden i 2002. Kavalerileirens fasiliteter er også planlagt for vesentlige ombygginger, bl.a. med nytt kjøkken fra 2003, og det er meldt behov for en ny idrettshall. Artilleriets kjøkken ble opplyst å være utilfredsstillende og drives på dispensasjon fra gjeldende krav.

Stabssjefen la stor vekt på at evt. utsettelse av enkelte planlagte byggetiltak vil skape store problemer for koordinering av den samtidige drift av garnisonen.

Nemnda vil særlig påpeke behovet for rask utbedring av kaserneforholdene ved Sanitetsbataljonen, hvor den bygningsmessige standard og de sanitære forhold er meget kritikkverdige. Ansvarlige myndigheter bør overveie en raskest mulig rehabilitering av kasernen. Nemnda imøteser en særlig kommentar i denne forbindelse.

SEG trenger en jevn tilgang på hjelpemansker for den daglige drift på ulike områder. I motsatt fall må eksisterende mannskaper benyttes, i strid med forutsetningene.

Møte med tillitsvalgte ved SEG

Sanitetsleiren ble spesielt påpekt å være i en elendig forfatning. Det ble opplyst om manglende ventilasjon, uheldig bruk av oljer og kjemikalier i kjelleren, kritikkverdige hygieniske forhold på toalettene, tette avløpsrør (bl.a. tette pissoarer). Noen utførte rørleggerreparasjoner var forsøkt med sikte på nødløsninger, men også nødløsningsforsøkene var mislykkete.

Tillitsvalgt fra Pbn opplyste at et tekjøkken var blitt stengt av bataljon, og det følte en risiko for at øvrige tekjøkken kunne bli stengt. Soldatene mente

at de trengte et tekjokken med mikrobølgeovn for det 4.måltid.

Videre ble det påpekt at garnisonen mangler tilfredsstillende idrettsbygg og stillingen som idretts-offiser er vakant. Tillitsvalgt mente at fysisk og/eller kollektive avstraffelser kan forekomme i enkelte tilfeller under en kamuflert ordning som fysisk trening.

Voksenopplæringstilbudet ble påpekt å være mangelfullt ved tjenestestart da motivasjonen er størst blant soldatene. Svakheten ble begrunnet med mangel på velferds- og voksenopplæringsassistenter, og tilsvarende mangel på hjelpemannskaper til forskjellige stillinger.

Befaring ved Heggelia garnison (Rusta leir – Heggelia leir)

Fg. garnisonssjef, oblt. Terje Solstad ønsket velkommen og orienterte kort om fremtiden for div. 6 med organisasjonsmessige endringer. Sjef personellstaben major Bredal-Thorsen orienterte om garnisone ns organisasjon og oppgaver.

Under Heggelia garnison finnes foruten en stabsbataljon også egne avdelinger for luftvern, samband, logistikk og militærpoliti. Luftvernbataljonens oppgave er styrkeproduksjon for Hæren, redningsberedskap, drift av Nalladsimulator og luftvern for div.6. Sambandsbataljonen driver styrkeproduksjon for Hæren og har for tiden ca. 280 soldater. Logistikkbataljonens oppgaver er styrkeproduksjon til Hæren, etterforsyning, transport, vedlikehold, berging, lagertjeneste og har ulike former for støttefunksjoner for andre avdelinger.

Militærpolitibataljonen utdanner MP-personell til Hæren, driver trafikk kontroll, etterforskning, vakt og ordenstjeneste. Personelloppsetningen (OPL/F) ved HEG utgjør 319 stillinger (offiserer og sivilt ansatte, herav 63 sivile stillinger, 42-UB-er og 979 menige). Antallet kvinner i militær stilling er nå 57. 30 stillinger er p.t. vakante. 37 offiserer fungerer i stilling med midlertidig grad. 12 offiserer er i FN-tjeneste. 33 offiserer er pendlere. Soldatutdanningen skjer hovedsakelig med gjennomgående 12 måneders tjeneste. Noen har 3+9 måneders tjeneste. 3 innrykk foretas årlig. Innkvarteringskapasiteten for menige er totalt 1096 sengeplasser.

Iflg. p-sjefen er 3 kaserner gode og 3 middels gode. Befalsforlegningene består av 280 boligeneheter. Standarden er varierende og en stor del av boligene trenger renovering. De tildelte midler for bygningsvedlikehold dekker kun 50% av behovet. Vesentlige midler går med til nødvendige «straks-tiltak».

Disiplinærsituasjonen er bedret i perioden 1996–2000, ca. 13–14% lavere antall refsels er enn for 5 år siden. I år 2000 var refsels er ilagt 3 befal og 120 menige. Antallet merknader fra Krigsadvokat eller Generaladvokaten er imidlertid for høyt, og utgjorde i 2000 hele 85 merknader. HEG legger derfor stor

vekt på å høyne kunnskapsnivået innen disiplinærsaker.

Velferdstjenesten ble presentert av velferdsoffiser major Johnsen. Foruten V-offiseren er det ansatt en konsulent og en sekretær, to kinomaskinister, to motorsenterledere og to billettører for den felles siv./mil. kino.

For øvrig har V-tjenesten 4–5 assistenter til forskjellige nødvendige gjøremål. V-bygget er fra slutten av 1960-årene og har vært betraktet som et meget velegnet bygg. Det ble opplyst om foreliggende ombyggingsplaner som en håper kan iverksettes i 2002. Kinosalen med 450 seter vil bli beholdt. Major en foretok en nærmere presentasjon av det planlagte velferdsbygg som etableres i et økonomisk samarbeid med Målselv kommune.

Ved velferden finnes kiosk, bibliotek, musikkrom, utlåsmateriell som friluftsutstyr etc. 2 stk. PC-er m/internett står til disposisjon.

Sosialsaker som behandles av velferdstjenesten ble omtalt. Inntil 60 % av innrykkskullene leverer stønadssøknader av forskjellig karakter. Mange av disse er meget ressurskrevende og kan innebære gjeldsforhandlinger med långiver.

Årets tildeling av velferdsmidler ligger på den fastsatte minimumssats. Nemnda har det inntrykk at velferdstjenesten drives meget effektivt av velkvalifisert og godt motivert personell.

Garnisonspresten major Claussen orienterte om prestetjenestens ulike tilbud og nyttefunksjoner for menige, offiserer og sivilt ansatte, herunder om kapellet som et samlingssted. Kapellet har vist en viktig funksjon som et alternativ til samlingssted med alkoholservering. Prestene driver oppsøkende virksomhet og er bl.a. mye ute sammen med soldatene på øvelser.

Det ble orientert om soldatenes problemer som gjenspeiles fra det sivile liv, bl.a. om virkningen når soldatene får en tekstmelding fra kjæresten som bryter forholdet på et tidspunkt hvor det kan være spesielt følelsesmessig vanskelig for soldaten. Prestetjenesten dekkes av 2 prester (1 yrkesoffiser og 1 vernepliktig prest) samt 2 assistenter.

Rektor Jan E. Heimdal orienterte om voksenopplæringen. VO tilrettelegger for ulike typer kurs og gir individuell veiledning i yrkes- og utdannings spørsmål. VO består for øvrig av 3 undervisningsinspektører og VO-assistenter. Kompetansegivende kurs gis i samarbeid med høgskolene i Tromsø og Bodø, Universitetet i Tromsø og Bardufoss videregående skole. VO Heggelia garnison driver selv yrkesrettede kurs.

I 2000 ble det arrangert 280 kurs. Av ca. 5000 soldater tar hver soldat gjennomsnittlig 5 kurs.

VO er fornøyd med de økonomiske tildelinger, men fremhever at bemanningen på VO-siden er svak og at det ofte er hektiske arbeidsdager.

Møte med tillitsvalgte

De tillitsvalgte fremhevet at noen soldatkaserner har svært dårlige hygieniske forhold, spesielt Luftvern bataljonen og Sambandsbataljonens toalett- og dusjforhold, hvor rør er tette og det stinker.

Videre ble det opplyst om kraftige sjenerende bankelyder fra sentralfyringsanlegget, som ble antatt å skyldes luft i anlegget. Spesielt var toalett- og dusjforholdene blitt lovet utbedret, men iflg. de tillitsvalgte var det likevel ikke blitt noen utbedring. De tillitsvalgte stilte for øvrig spørsmål vedrørende fysisk og kollektiv avstraffelse, oppløsning av refselse etc.

Etter møtet med de tillitsvalgte ble omvisning foretatt i diverse bygg og anlegg. Luftvern bataljonens kaserne med de påklagede hygieniske forhold ble besiktiget, hvor det generelt ble klaget over dårlige ventilasjonsforhold. Det påklagede dusjanlegget ble ikke besiktiget, idet døren var låst og hadde følgende skilt: «stengt grunnet oversvømmelse».

Avdelingens behov for en flerbrukshall ble tydelig illustrert ved at nåværende garasjeanlegg åpenbart ikke kan nyttes for større kjøretøyer. En gammel idrettshall ønskes erstattet med en ny, og det ble fremvist utilfredsstillende dusj- og garderobeforhold i nåværende bygning. Under befaringen fremkom det fra soldatene og de tillitsvalgte at man stort sett var fornøyd med tjenesteforholdene, bortsett fra de påklagede hygieniske forholdene.

I tilknytning til det som er nevnt ovenfor finner nemnda å måtte konstatere som et generelt problem ved de besøkte hæravdelinger at de sanitære forhold, herunder avløpssystemene, ikke holder mål. Utviklingen synes å ha medført bygningsmessige utvidelser og oppføring av nybygg uten en tilsvarende kapasitetsutvidelse av avløpssystemet. Dette bør vies større oppmerksomhet.

Nemnda finner igjen å måtte påpeke den vedvarende mangel på garasjering av avdelingens større maskin- og kjøretøypark. Dette medfører et uheldig arbeidsmiljø for vedlikeholdspersonellet, fordyret vedlikehold og kortere levetid for utstyret. Avdelingens ønske om en flerbrukshall er etter nemndas mening svært godt begrunnet.

Befaring ved Trenregimentet, Sessvollmoen

Regimentssjef brigader I.Aasen ønsket velkommen og orienterte om regimentets historie fra 1952 og om dagens virksomhet. Foruten regimentet har også Jegerkorpset Akershus regiment (JAR) og Forsvarets kompetansesenter for internasjonal virksomhet (FO-KIV) standkvarter på Sessvollmoen.

Trenregimentets hovedoppgaver består bl.a. i å drive grunnleggende soldatopplæring, befalsutdanning, utdanning for internasjonal virksomhet, rulleføring av befall, mobiliseringsplanlegging, repetisjonstjeneste og forvaltning av Forsvarets eiendom, bygg og anlegg (EBA) på Øvre Romerike.

Sessvollmoen leir fremstår i dag som en av de mest funksjonelle leire i Hæren, etter store utbygginger til den dobbelte størrelse siden 1998. Sammen med Hauer seter repetisjonsleir er det i området investert ca. 600 millioner kroner de senere år. Utbyggingen var i stor grad en følge av den relokalisering som ble fremtvunget da Gardermoen ble valgt som landets sivile hovedflyplass. En rekke av Forsvarets etablissementer på og omkring Gardermoen måtte fraflytte og lokaliseres annet sted, deriblant til Sessvollmoen.

NK, oberst Anda orienterte om de foreliggende planer for den fremtidige virksomhet, herunder om etableringen av logistikkorganisasjonen, benevnt som LOGUKS, innen 1.august 2002, etableringen av MUKS (medisinsk utdannings- og kompetansesenter), etableringen av Forsvarets militærpolitiskole fra 1.august 2002, etableringen av et felles kompetansesenter for vognførerutdanning fra 1.august 2002, og om planer vedrørende en mulig flytting av Forsvarets hundeskole til Sessvollmoen. Den bygningsmessige besiktigelse avdekket en meget god bygningsmessig standard. Det løpende vedlikehold synes godt ivaretatt. En merket seg spesielt idrettsbyggets gode standard og utrustning for ulike idrettsaktiviteter.

Mannskapenes tillitsvalgte hadde få spørsmål til nemnda, men påpekte mangel på vakt- og leirtjenestestoldater – særlig i sommermånedene. Avdelingsledelsen opplyste at man hittil har vurdert behovet for hjelpemannskaper til 95, mens man p.t. har ca. 60 i tjeneste. Det ble erkjent at sommertiden ofte byr på problemer som følge av mangel på hjelpemannskaper. Disiplinærsituasjonen ble betegnet som meget god.

Befaring ved HM Kongens garde, Oslo

Gardesjefen oberstløytnant Neremo orienterte om HMKG's oppgaver som kongefamiliens livgarde, og om avdelingens mange representasjonsoppgaver både innenlands og utenlands.

I motsetning til de fleste andre militæravdelinger har HMKG således et klart definert fredsoppdrag.

Med virkning fra neste år skal HMKG drive sin egen rekruttskole som vil bli etablert på Heistadmoen og vil etter dette omfatte totalt ca. 1120 personer hvorav ca. 970 soldater og 144 befall og sivile. Det omsøkte antall befall og sivile stillinger ble oppgitt til 154 personer som et minimumsantall.

Ved en utpreget vaktavdeling som HMKG er mannskapsmangelen i sommertiden et særlig problem. Dette ble også sterkt fremholdt av mannskapenes tillitsvalgte som mente at det hadde forekommet en uforsvarlig tjenestebelastning på enkelte soldater. De tillitsvalgte for befalet og sivilt ansatte bekreftet en stor overbelastning på personellet. Personellmangelen løses ved utstrakt bruk av overtid, som igjen medfører stort «turnover». Personellet opplever lan-

ge arbeidsøkter og lite fritid. De sivilt ansatte skal over i ny organisasjon fra 1. desember d.å., men det forelå på besøkstidspunktet fortsatt ingen avklaring med hensyn til den enkelte stillings innplassering i ny organisasjon.

Intendanten, major Aasland orienterte om den bygningsmessige tilstand ved HMKG.

Til tross for at gardeleiren ble overtatt som nybygget i 1985 foreligger allerede nå et svært omfattende rehabiliteringsbehov. Det er således konstatert omfattende sprekkdannelser i mur- og betongkonstruksjonene med betydelige vannlekkasjer i bruksrom, kontorer og forlegningsrom som et daglig problem.

Utbedring av mur- og betongskader, arbeider i våtrom, takrenner og beslag er kostnadsberegnet til en totalsum på mellom 92 og 122 millioner kroner. Under befaringen kunne nemnda konstatere at de nevnte lekkasjeskadene allerede har forringet bomiljøet i mannskapenes kaserneom og at fuktskadene raskt vil danne muggsopp. Heller ikke ventilasjonsanlegget synes å ha tilfredsstillende kapasitet, noe som har medført klager over inneklimate i kaserneomene. Mannskapenes tillitsvalgte opplyste at den dårlige luftkvaliteten i rommene har medført søvnløshet blant beboerne. Dette som en ytterligere belastning etter en hard vaktjeneste. Gardeleirens utvendige fasader bærer tydelig preg av et omfattende vedlikeholdsbehov. Det ble konstatert sprekker i murstein, løse sementfuger, avdekket og rustent armeringsjern som følge av avskallede fuger etc.

Med henvisning til de fremførte klagemål fra personellets representanter, finner nemnda å måtte anbefale at det snarest foretas en kvalifisert bedømmelse av gardeleirens inneklimate ved en ordinær hygieneinspeksjon. Den bygningsmessige tilstand må betegnes som oppsiktsvekkende. Rehabiliteringsarbeidene bør påbegynnes snarest mulig slik at HMKG også bygningsmessig kan fremstå med den verdighet som forventes.

For øvrig finner nemnda å måtte anføre at den forannevnte mannskapsmangel i sommertiden bør forebygges – eventuelt i samarbeid med andre avdelinger i Østlandsområdet.

Soldattillitsmennene opplyste også om svært kummerlige forhold ved vaktlokalene på Akershus festning. Saken hører, etter det opplyste, inn under festningens kommandantskap.

Befaring ved Sjøforsvarsdistrikt Sør (SDS)/ Befalsskolen for Marinen (BSMA), Karljohansvern, Horten

Sjef SDS, flaggkommandør P.Sætre orienterte bl.a. om Sjøforsvarets nye regionale organisering fra 2001, og om distriktets oppdrag.

Som ledd i Forsvarets totale omstilling opplever også Sjøforsvarets avdelinger stadige organisasjonsendringer. Dette medfører en stor belastning på per-

sonellet med utstrakt bruk av overtid. Sykemeldinger som følge av overbelastning har forekommet. Sjef SDS fremhevet imidlertid de ansattes gode innsatsvilje, og at distriktet hadde stort utbytte av ca. 50 tjenestegjørende soldater.

Sjef BSMA, kommandørkaptein Brinck-Johnsen orienterte bl.a. om elevsituasjonen ved skolen. Søkningen til skolen ble betegnet som meget tilfredsstillende. Til årets opptak forelå ca. 600 søkere til 123 elevplasser. Kvinneandelen var 17%. Få søkere med teknisk skolebakgrunn.

Sommeren 2002 skal BSMA og BSKA/Oscarsborg legges ned, og en ny felles befalsskole for Sjøforsvaret skal etableres i BSMA's lokaler på Karljohansvern.

Under omvisningen av bygg og anlegg kunne nemnda konstatere en generelt meget god bygningsmessig standard. Dette gjelder befalsskolens undervisningslokaler, befalelevenes forlegnings- og oppholdsrom, messe og kjøkken, de ansattes kontorlokaler og kantine, ekserserhall m.v. Derimot finner nemnda å måtte påpeke et påtrengende behov for utbedringstiltak ved kaserne Nidaros som benyttes til innkvartering av menige mannskaper.

Avdelingsledelsen opplyste at bygningen mangler mekanisk ventilasjonssystem, noe som medfører et utilfredsstillende inneklimate for de innlosjerte mannskaper. Installeringsplanen er stillet i utsikt over flere år, men er stadig blitt utsatt. I påvente av dette tiltak er også det øvrige vedlikehold i bygningen blitt holdt på et minimumsnivå.

Kostnadene ved en nødvendig totalrenovering av kaserne ble antydnet til ca. 19 millioner kroner. Nemnda vil sterkt anbefale at de nevnte utbedringsarbeider nå blir fremskyndet mest mulig.

Befaring ved Krigsskolen (KS), Linderud

Krigsskolesjefen, oberst Holmenes ønsket velkommen og redegjorde om skolens historie, organisering og dagens oppgaver. KS passerte sin 250 års milepæl i 2000 og har således lange tradisjoner å bygge på.

Dette skoleår har Krigsskolen 210 kadetter på Linderud og 35 kadetter ved forskjellige sivile læresteder. Antallet fast ansatte er p.t. 130 som inkluderer 23 stillinger tilknyttet Forsvarets overkommando/Adm.

Med virkning fra 1. januar 2002 skal stillingsantallet være nede i 77 etter de vedtatte omstillingsplaner. Driftsbudsjettet er i år på ca. 140 millioner kroner. Avdelingen disponerer 330 boenheter. Søkningen til skolen er meget tilfredsstillende (6–10 søkere pr. elevplass). P.g.a. redusert kadettopptak for innværende skoleår var antallet søkere pr. elevplass i år det dobbelte. Andelen av kvinnelige søkere har de senere år vist en gledelig utvikling. Kvinneandelen var i år 10,3 % mot 4,9% i 1993. Utdannelsen er inn-

delt i to avdelinger (KS I og KS II) med KS II som en videregående offisersutdanning. Behovet for menige mannskaper til den daglige drift er beregnet til 35 soldater, mens man p.t. har kun 17 mannskaper i tjeneste. En bedring av situasjonen var ventet utover høsten.

Bygningsmassen er hovedsakelig fra 1950-årene. Skole- og administrasjonsbygget ble tatt i bruk i 1969. Nemnda fikk ved selvsyn bekreftet behovet for utvidelse av undervisningslokalene og idrettsfasilitetene, slik avdelingen har anmeldt behov for. Skolesjefen fremholdt at de bygningsmessige mangler kunne bli dekket ved oppføring av et såkalt «multibygg» til en anslått kostnad på 127 millioner kroner. Dette ville sikre en tidsmessig undervisning og gode arbeidsforhold for skolens elever og tilsatte.

Under nemndas møte med tillitsvalgte for kadettene ble det særlig påpekt at søkningen til KS II viser en sviktende tendens. Kadettene mente dette hadde sin forklaring bl.a. i at det lønns- og karrieremessig var lite å vinne på å ta denne betydelige tilleggsutdannelse. Det ble understreket at dette uheldige forhold bør bli tatt opp av ansvarlige myndigheter. Kadettene påpekte også behov for flere grupperom og mer plass til PC-er. Skolens faglige innhold ble fremholdt som meget godt.

Mannskapenes tillitsvalgte etterlyste tiltak for å hindre mangelen på sjåførere, vaktmannskaper og kjøkkenpersonell – særlig i sommermånedene. Det ble også klaget over mangler vedrørende velferds- og voksenopplæringstilbudene som blir dekket via Forsvarets overkommando/Adm.

Informasjonsbesøk ved Krigsinvalid hjemmet Bæreia

Behandlingstilbud for skadet militært personell

Nemnda hadde mottatt innbydelse fra FN-veteranenes landsforbund og Jegerkorpset-Akershus regiment (JAR) til en orientering om ovennevnte sak.

Besøksprogrammet omfattet også omvisning av lokalene på krigsinvalid hjemmet.

Nemnda ble ønsket velkommen av institusjonen Bæreia's daglige leder direktør Arild Frydenborg som orienterte om virksomheten ved Bæreia. Institusjonen tilbyr rekreasjonsopphold for mennesker med slikt behov relatert til opplevelser fra krigsårene.

Etter åpningen for over 40 år siden har hjemmet hatt ca. 400.000 gjestedøgn. Bæreia er finansiert av gaver og står som et symbol på det norske folks takknemlighet overfor dem som har risikert liv og helse i krigen. Stedet ligger vakkert til ved sjøen Bæreia 5 km fra Kongsvinger sentrum. Anlegget rommer opptil 80 personer. Det har komfortabel romstandard og ypperlig servering. På bakgrunn av sine erfaringer med krigsveteraner, er Bæreia det selv-sagte sted for tidligere fredssoldater.

Daværende forsvarsminister Johan Jørgen Holst understreket i 1989 at Bæreia kunne være et frem-

tidssenter for FN-veteraner. Bæreia har etter hvert fått ledig kapasitet til å ta imot tidligere soldater fra FN- eller NATO-tjeneste. Stedet vil tilpasse innhold og opplegg til den nye brukergruppen og fungere som en forlengelse av kameratprinsippet.

Presidenten for FN-veteranenes landsforbund Vigar Aabrek orienterte om landsforbundets organisering og virksomhet med lokalavdelinger over det ganske land. Vigar Aabrek tok utgangspunkt i at Norges utstrakte fredsinnsats siden 2.verdenskrig har gitt samfunnet en gruppe på over 50.000 tidligere fredssoldater. Dette antallet øker med ca. 2.000 pr. år.

I tillegg til selve utplasseringen, innebærer et fredsoppdrag også forberedelse og oppfølging. Det nåværende Krigsinvalid hjemmet Bæreia vil i fremtiden egne seg meget godt som rekreasjonssenter for veteraner fra FN- og NATO-tjeneste. FN-veteranenes Landsforbund og Stiftelsen Krigsinvalid hjemmet Bæreia går sammen om å utvikle Bæreia til et senter som styrker båndene mellom de tidligere tjenestegjørende. Veteranenes erfaringer vil i neste omgang kunne utvikle ledelsen av framtidige oppdrag og ivaretagelsen av mannskapet som har deltatt i dem. Bæreia vil representere en verdifull styrking av FN-veteranenes allerede eksisterende kameratstøtteopplegg.

Bæreia har siden 1959 vært til glede for svært mange krigsveteraner og deres hustruer. Stedet får etter hvert ledig kapasitet. Internasjonal tjeneste i FN og NATO er det nærmeste norske militære kommer krigens realiteter. Det er vårt håp at Bæreia også vil være til glede for våre mange fredssoldater. For at dette skal bli en realitet, må det vises vilje både hos politikere og de berørte offentlige etater, fremholdt presidenten.

Prosjektleder S.Simonsen og aktivitetsleder O.I. Ruud i FN-veteranenes landsforbund (FNVLFF) redegjorde for den etablerte kameratstøtteordning. Kameratstøttegruppen skal være et «lavterskel-tilbud» som er lett tilgjengelig, slik at den enkelte tør ta kontakt. Den skal tilby kamerathjelp og ikke psykiatrisk behandling. Gruppene består av medlemmer i lokalforeningen og representerer først og fremst en menneskelig ressurs. Kameratstøttegruppene gis opplæring av FNVLFF med faglig støtte og hjelp fra Stressmestringsteamet for internasjonale operasjoner. I tillegg til Stressmestringsteamet, samarbeider man også med Jegerkorpset-Akershus Regiment (JAR) og Telemark Regiment som er hjemmeavdelinger for norske FN/NATO-styrker.

Kameratstøttegrupper vil ofte ha behov for å kunne benytte andre instanser, enten til veiledning eller de som de kan henvisse personer til. Gruppene skal derfor etablere en kontakt til samarbeidspartnere innen Forsvarets sanitet, prestetjeneste, det sivile helsevesen, politi og andre etater innen den sivile omsorgstjenesten.

En mulig samarbeidspartner på regionalt nivå er

Forsvarets mentalhygienelag. Disse besitter en spesiell kompetanse til å ivareta også tidligere soldater i internasjonal fredstjeneste, ble det opplyst.

På vegne av JAR orienterte oblt. Fagernes om dagens praksis vedrørende ivaretagelse av utenlandspersonellet. JAR's oppgave er å rekruttere, innkalle, selektere, utdanne og å være hjemmeavdeling for sitt utenlandspersonell. Seleksjonskravene er i den senere tid blitt skjerpet og utdanningen for utenlandstjeneste er utvidet fra 6 til 12 måneder. Under denne tjenesteforbereidende utdanning arrangeres også en besøksdag for familien, slik at også de pårørende blir orientert om tjenesten.

Han opplyste om regimentets oppfølgingsrutiner ved spesielle hendelser under uteperioden, bl.a. ved døgnåpen kontakttelefon. Oppfølgingen av personellet etter endt tjeneste foregår bl.a. ved arrangement av gjensynstreff på Bæreia. Oppfølgingen søkes basert på et nært samarbeid med den enkeltes familie. Ansvar for dette er imidlertid uklart mente oberstløytnanten.

Fra 1. august 2002 skal Rena leir overta JAR's nåværende oppgaver. I denne forbindelse er det viktig at erfaring og kompetanse bevares slik at ivaretagelsen av personellet ikke blir skadelidende som følge av omorganiseringen.

Spesialsykepleier i psykiatri, L-K. Myhre orienterte om den medisinske seleksjon ved uttak til utenlandstjeneste. En sikker erfaring er at de søkere som under medisinsk tvil blir tatt ut til tjeneste, også er de som oftest blir repatriert (hjemsendt før fullført tjenesteperiode).

Overlege J.Steiniger, leder av Stressmestringsteamet, redegjorde om teamets virksomhet og tilbud overfor utenlandspersonellet. Erfaringene viser at ca. 10 % av de som har tjenestegjort i Libanon har større eller mindre ettervirkninger 10 – 15 år senere. Teamets løpende oppgave er bl.a. å drive forskning og kompetanseoverføring til det sivile helsevesen.

Overlege Steiniger etterlyste mer ressurser bl.a. til forskning innen psykiske problemstillinger, og han ønsket bedre forhåndsretning vedrørende totalmiljøet i de aktuelle tjenesteområder utenlands.

Den medisinske oppfølging etter endt tjeneste ute er viktig, men også samfunnets anerkjennelse for utenlandstjenesten er uhyre viktig. Tjenesten ute gir verdifull erfaring innen ledelse, menneskebehandling og mestring av uvante situasjoner. Dette bør belønnes bedre fra samfunnets side, f.eks. ved skolepøng etc., fremholdt dr.Steiniger.

Nemnda fikk seg forelagt et solid skriftlig materiale vedrørende medisinsk oppfølging og behandling av norske FN/NATO-soldater. Nemnda vil gi sin tilslutning til følgende oppsummering fra et medisinsk faglig orienteringsmøte på Bæreia i september 2000:

«Forsvaret har ansvaret for å registrere og bistå personer som har opplevd farefulle situasjoner i sin utenlandstjeneste. Dette moralske ansvar strekker seg inntil 3–4 måneder etter dimisjon. I samme periode skal Forsvaret gi personer med sterke inntrykk fra tjenesten, anledning til å gjennomarbeide disse. Hjemmeavdelingene har lagt opp til rutiner med rapportering, registrering og oppfølging gjennom oppfølgingsamtaler med psykiatrisk hjelpepleier ved hjemmeavdelingen. Gjensynstreff er blitt en viktig del av det forebyggende arbeidet. Den kliniske oppfølging av personell, som antas å ha eller kunne få psykiske vansker, henvises til Stressmestringsteamet eller til det sivile helsevesen.

I dag finnes det ingen rutiner for oppfølging av FN/NATO-soldater i det sivile helseapparat etter dimisjon. Dersom symptomene på å utvikle post-traumatiske stressforstyrrelser opptrer etter dimisjon, er soldaten henvist til selv å kontakte helsevesenet eller Forsvaret for å få den hjelp han trenger. Han må selv kunne forklare sine symptomer for primærlegen og kunne argumentere for sitt hjelpebehov. FN/NATO-veteranen vil være avhengig av primærhelsetjenestens kunnskap og forståelse for problemet. Han er avhengig av at primærlegen har bakgrunn for å hjelpe og er villig til å henvise videre. I neste ledd er han avhengig av at det er et godt utbygget psykisk helse tilbud i hans fylke, og som også har god bakgrunn for å behandle de tidligere fredssoldater på en god måte.

Forsvarets kompetanse brukes så lenge personellet er i tjeneste og i overgangen til og fra militær tjeneste. Forsvaret har kun ressurser til i en overgangsperiode, å være brobyggere og konsulenter for trygdevesenet og helse- og sosialtjenestene.

Oppgaven til Forsvarets psykologitjeneste er i dag av forebyggende art og rettet mot de militære skoler og vernepliktige inne til førstegangstjeneste. Ved omorganisering av Forsvaret og reduksjon av antall vernepliktige, vil det etter hvert bli frigjort kapasitet. Samtidig vil det internasjonale engasjement øke og utsette flere soldater for fare og stressende situasjoner. Det er således et behov for å drøfte hvordan den kompetanse som finnes innen Forsvarets psykologitjeneste, kan videreføres innen Forsvarets nye struktur i lys av Forsvarets store internasjonale satsing i fremtiden. I denne sammenheng vil det være nødvendig med en gjennomgang av de utfordringer og de behov som følger av dette internasjonale engasjementet.»

Oslo i februar 2002

Per A. Utsi

Ingeborg Botnen

Dagfinn Hjertenes

Brit Hoel

Karen Margrethe Mjelde

Ivar Skjerve

Inge Wold

Vedlegg**INSTRUKS FOR FORSVARETS OMBUDSMANNSNEMND**

(Stortingsvedtak 21. april 1952, jfr. Innst. S. nr. 56 for 1952, med endringer ved stortingsvedtak av 9. april 1956, hvorav antall medlemmer i nemnda ble økt fra 5 til 7 (instr. § 2) og endringer ved stortingsvedtak av 12. jun 1989, jfr. Innst. S. nr. 189 (1988–89) og stortingsvedtak av 14. juni 2000, jfr Innst. S. nr. 234 (1999–2000).

§ 1.

Ombudsmannsnemnda skal bidra til å sikre de almenmenneskelige rettigheter for Forsvarets personell og ved sitt arbeid også søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret.

§ 2.

Ombudsmannsnemnda består av 7 medlemmer som velges av Stortinget for 4 år ad gangen. Et av medlemmene velges som formann og benevnes Ombudsmannen for Forsvaret. Ombudsmannen er årslønnet. Lønnen fastsettes av Stortinget. De øvrige medlemmer tilkommer godtgjørelse etter komitéregulativet.

§ 3.

Nemndas oppgave er:

- a) å behandle spørsmål som reises av tillitsmannsutvalg eller personell vedrørende tjenestetidens utnyttelse og mannskapenes forhold under tjenesten, så som mannskapenes økonomiske og sosiale rettigheter, videre spørsmål som angår undervisnings- og velferdsarbeid, kantinevirksomhet, pensjoner, utrustning, bekledning, kosthold og husrom.
- b) behandle henvendelser fra tjenestemenn i Forsvaret når de ikke ifølge annen bestemmelse skal sendes tjenestevei.

§ 4.

Tillitsmannsutvalget og personell i Forsvaret kan rette henvendelser til Ombudsmannen utenom den regulære tjenestevei, med de innskrenkninger som er nevnt ovenfor, § 3, bokstav b.

§ 5.

De saker som skal behandles, forberedes og forelegges i alminnelighet av Ombudsmannen. Medlemmene kan hver for seg eller i felleskap legge frem eller kreve lagt frem saker til drøfting. Nemnda kan av Stortinget, Stortingets forsvarskomiteé, Forsvarsministeren eller Forsvarssjefen (FO) forelegges saker

til uttalelse. Henvendelser til Ombudsmannen i saker som er nevnt under § 3, bokstav a og b, forelegges nemnda bare i den utstrekning de er av prinsipiell karakter eller har almen interesse. Sakene søker Ombudsmannen løst ved direkte kontakt med de myndigheter som han anser nærmest til å ta seg av dem. I samband med saker som forelegges ham, har Ombudsmannen rett til å søke opplysninger hvor som helst i Forsvaret, hvor sikkerhetsmessige hensyn ikke forbyr det.

§ 6.

Ved utgangen av hvert år sender ombudsmannsnemnda rapport over sin virksomhet til Stortinget. Gjenpart av rapporten sendes Forsvarsdepartementet. Nemnda kan også når den finner det ønskelig, sende rapport til Stortinget om enkelte saker i årets løp. I den utstrekning nemnda finner det påkrevet, forelegger den de resultater som den ved inspeksjon eller ved studium er kommet frem til, for Forsvarsministeren i form av rapport.

§ 7.

Nemnda holder sine møter så ofte det er behov for det.

§ 8.

Dokumenter fra Ombudsmannsnemnda utferdiges gjennom nemndas formann og på ombudsmannens brevkort.

Ombudsmannsnemndas/Ombudsmannens saksdokumenter er offentlige. Ombudsmannen avgjør likevel med endelig virkning om et dokument skal unntas fra offentlighet ut fra prinsippene i offentlighetsloven eller ut fra særlige hensyn som gjør seg gjeldende for nemndas og ombudsmannens virksomhet.

Dokumenter som gjelder ombudsmannsnemndas/ombudsmannens budsjett eller interne administrasjon, kan unntas fra offentlighet. Møteprotokoller for nemnda og dokumenter som utveksles mellom administrasjonen og en tilsatt er ikke offentlige.

Saker som gjelder dokumentoffentlighet hos ombudsmannsnemnda behandles og avgjøres hos ombudsmannen.

Med ombudsmannens saksdokumenter mener korrespondanse mellom ombudsmannen og borgegen og mellom ombudsmannen og forvaltningen. Dokumenter som forelå under forvaltningens behandling av saken, er ikke offentlige hos ombudsmannen.

Ombudsmannen har taushetsplikt i samme ut-

strekning som forvaltningen. Den samme taushetsplikt påhviler ombudsmannsnemndas medlemmer og ombudsmannens personale.

Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet tjenesten.

Ombudsmannen fører journal etter arkivlovens mønster.